

„SVEVLAD“ – www.svevlad.org.rs

Rastko Kostić: *Pokrštavanje paganskih Venda u delima zapadnih hroničara*
Objavljeno: oktobar, 2016.

Rastko Kostić

Pokrštavanje paganskih Venda u delima zapadnih hroničara

Iz uvoda za knjigu „Pad Arkone ili sumrak slovenskog paganizma” *

„Arkona je divljakuša, grize kad ljubi, a kad ljubi grize. I kad se daje, ona je samo svoja. Ruši se i pada, ali neće da klekne. I svaki zanos je smrtonosan (provalija je na par centimetara pred vašim stopalom.) Divlja i neponovljiva. Bela dama nad plavim beskrajem (ona je na steni od krede, poput obične školske krede, bela.) Arkona, poslednji mnogobožački hram na tlu Evrope.“

Dr A. Hopfner

Sedam godina nakon izlaska prvog izdanja knjige „Pad Arkone ili sumrak slovenskog paganizma” i neočekivano dobrog prijema kod čitalaca u Srbiji, na svetlost dana izlazi i drugo, prošireno i dopunjeno izdanje. Razlike između ova dva izdanja su u tome što u drugom donosimo mnogo potpuniji pregled istorije Venda. Dok smo u prvom izdanju izneli na uvid prevode triju hronika - Adama Bremenskog, Saksa Gramatika i Helmolda, u drugom objavljujemo prevode još šest hronika (osim Fredegarove hronike i islandske Sage Knutovih potomaka, tu su i zapisi Vidukinda Korvejskog iz X veka, ispovest Jevrejina Ibrahima ibn Jakuba iz istog vremena, dela Titmara, kao i Eba i Herborda, a uz to proširili smo prevod Helmoldove hronika za desetak stranica). Time čitalac dobija potpunu sliku povesti Venda, neprestanih krvavih ratova koje su vodili sa svojim susedima, kao i detaljan prikaz postepenog uništenja njihove religije od strane hrišćanskih zavojevača (koji su bili redom Franci, Saksonci, Danci, ali i Poljaci, kao što svedoče Ebo i Herbord.)

* „Pad Arkone ili sumrak slovenskog paganizma“ objavila je Izdavačka kuća Atos-DK. Naručivanje: 065 3223-292, 065 20700-55 i 011 3223-292.

I Adam Bremenski, Sakso Gramatik i Helmold fon Bozau

1.

Sva tri srednjovekovna pisca u našem izboru, koji pišu o Vendima i Rujnu, bili su ljudi crkve, pritom i svedoci velike akcije pokrštanja Slovena tokom XI i XII stoleća. Sva trojica su svoja dela pisali na latinskom, koji je *lingua franca* Evrope toga vremena.

Adam iz Bremena (rođen pre 1050. godine, umro najverovatnije između 1081. i 1085) bio je učitelj i kanonik gradske katedrale. Bremen je u njegovo vreme imao ambiciju da postane i hrišćanska arhiepiskopija Slavije (slovenskih zemalja), sa kojom se graničio. U to doba, Slavija je obuhvatala celu današnju severnu i istočnu Nemačku i neka danska ostrva. Adam pomno ispisuje regije i granice u kojima žive slovenska plemena: Vilci, Vagrinci, Rerići, Obodriti, Polabljani, Kesinjani, Circipani, Tolosati, Retari, Doksanci, Ljubužani, Stoderani, Ljutići. Slično Indijancima Severne Amerike ili popisu plemena i rodova koje iznosi Homer pred zidinama Troje, ovo Adamovo knjigovodstvo govori o flotantnim masama Slovena i njihovom rodovskom društvu, naspram u to vreme sve organizovanijeg feudalnog društva Germana, Danaca i Saksonaca, onih koji će, sa moćnom, ujedinjujućom i nadnacionalnom crkvom, krenuti u rat protiv svojih paganskih suseda. Kanonik iz Bremena je beležio ispovesti putnika, trgovaca, moreplovaca i misionara o slovenskom paganizmu, imao je pristup arhiepiskopskoj arhivi. I on opisuje pokušaje hristijanizacije Bodrića, slovenskih stanovnika na obalama Baltičkog mora. Njegovo delo *Gesta Hammarburgensis ecclesiae pontificatum* bavi se istorijom bremenske arhiepiskopije i geografskim i istorijskim podacima o baltičkim paganskim narodima, Slovenima i Švedanima, kao i o neverovatnim, mitskim zajednicama: Amazonkama, psoglavima (kinocefalima), kiklopima, jednonogim ljudožderima. Adam Bremenski ni najmanje ne sumnja u njihovo postojanje. Njegovi opisi su krajnje živopisni: „Neki pričaju da Amazonke začnu kad piju vodu. Drugi pričaju da zatrudne sa trgovcima na proputovanju ili sa ratnim zarobljenicima koje drže kod sebe, ili sa drugim čudovištima koja tamo nisu neuobičajena. Ja držim da je poslednje obaveštenje najverodostojnije. Jer ta deca koju one rađaju, postaju, ukoliko su muškog pola psoglavi(kinocefali), a ukoliko su ženskog roda – izuzetno lepe žene. Žene žive zajedno i izbegavaju suživot sa muškarcima, a ukoliko im se muškarci približe, one ih odbijaju na muški način. Kinocefali su oni koji od grudi i naviše imaju pseće glave. U Rusiji se često mogu videti u zarobljeništvu i u njihovom lavežu se mogu uhvatiti reči“.

Zanimljivo je da Sakso Gramatik sto pedeset godina posle Adama oduška srednjovekovom sujeverju idemonologiji daje neuporedivo ređe. Prilikom opisa rušenja Svetovidovog hrama na Arkoni, Sakso završava scenu rečima:

„Tada se ukaza demon u obliku jedne crne životinje koja iskoči pred očima onih koji su stajali unaokolo“. Kod Helmolda ovakvih opisa nema. Kao da je svet

postao racionalniji tokom jednog veka, pa pravo da nešto bude zapisano mora da ima očevice i racionalnu ljudsku misao za svedoka. Doduše, Evropi tek prethode egzorcizam veštica i *auto da fē* jeretika.

Princip učenog kanonika iz Bremena je da izbegava zadržavanje na neznabožačkim stvarima. Inutile est acta non credentium scrutari. Detaljniji je kada piše o paganskim bogovima Skandinavaca, Odinu, Toru i Friku, nego o slovenskim. Međutim, on pomno i detaljno opisuje slovenska plemena, kao i geografske oblasti u kojima žive, kao i uzastopna prihvatanja i odbacivanja hrišćanstva Slovena (mada, ovde meša prvobitnu hristijanizaciju slovenskih naroda sa onom koju je izvršio Karlo Veliki nad Saksoncima). On opisuje grad Retru u kojoj je bio hram posvećen slovenskom božanstvu Radogostu. Naravno, on ga naziva demonom: quorum princeps est Radigost. Govori o slovenskoj netrpeljivosti prema hrišćanima, mučenjima i ubijanju hrišćanskih misionara. Adam Bremenski potvrđuje da je pleme Rujanaca bilo najprivrženije kultu paganskih bogova, dakle, da je Rujan neka vrsta neformalne Svete Gore paganskih Slovena. Iako je nedvosmisleno negativno određen u odnosu na slovenske (kao uostalom i švedske) pagane, on ističe „da se ne može nigde naći časniji niti gostoljubiviji narod /od slovenskog/“ – istovetno zapažanje o Slovenima nalazimo i kod Helmolda, vek kasnije. Možda je najzanimljiviji njegov opis slovenske metropole Jumne, koja se nalazila na obalama Baltičkog mora. Jumne je najveći od svih evropskih gradova u to vreme, uključujući i Konstantinopolj.

Adam Bremenski često, u maniru srednjovekovnih pisaca, citira Sveto pismo ili klasike rimske književnosti.

On veruje u srodstvo sujeverja Slovena, Saksonaca i Skandinavaca. I kao i naši srednjovekovni letopisci i dijaci po manastirima, on dovodi istinite i neobične društvene događaje u vezu sa neobičnim prirodnim pojavama. Smrt vojvode Gotsalka i proterivanje arhibiskupa iz Šlezviga on povezuje sa Halejevom kometom, koja je „upozorenje na nesreće koje su nas pogodile“.

Kao da čitamo naše monahe koji na marginama crkvenih knjiga zapisuju:

Iste koše dve zvezde opašate, jedna od vstoka, a druga od zapada. I čuma bist po vsej zemlji. Bist glad krepk po vsudu.

2.

Sakso Gramatik (oko 1150 – oko 1220), danski hroničar, rodom sa Zelanda (Šjeland), pisac je dela *Gesta Danorum* (Dela Danaca). Njegovi sunarodnici ga smatraju svojim prvim modernim istoričarem. Ime Sakso je bilo uobičajeno za Dansku toga vremena. Gramaticus (Učeni) je dodatak koji mu je dodeljen kasnije, počev od Julandske hronike. Gramaticima su nazivani učeni ljudi i u pravoslavnoj crkvi (kako možemo videti u Starim srpskim zapisima i natpisima Ljubomira Stojanovića). Iako je čovek srednjeg veka, mi ga doživljavamo kao ličnost renesanse. Živeo je u doba utemeljenja danske države i ekspanzionističkih ratova protiv

slovenskih Venda. Dolazi iz ratničke porodice i pretpostavlja se da je bio vojnik u kraljevoj gardi. Njegov briljantni stil latinskog jezika sugerira da je stekao obrazovanje na Sorboni, gde su inače imali običaj da odlaze sinovi danskih plemića toga doba. Njegov lični zaštitnik bio je arhibiskup Lunda, Absalon, osnivač Kopenhagena. Na spisku klera u Lundu nalazimo i Saksovo ime, što znači da je imao i sveštenečko zvanje. U toku pohoda na paganske Slovene, Vende, bio je lični sekretar Absalona, prema kome ne krije divljenje, često ga opisujući kao energičnu, hrabru i lidersku ličnost – lidersku čak i u odnosu na kralja Valdemara. Kao hroničar, on razdvaja danske vladare na slabe i jake: tako hvali Valdemara u odnosu na njegovog prethodnika, kralja Svena (zbog toga što je Sven, iako danski suveren, bio odan Svetovidovom slovenskom kultu, čijem hramu je darivao i jedan skupoceni pehar – neoprostivi greh u Saksovim očima).

Sakso Gramatik.

Saksov cilj bio je da *Gesta Danorum* proslave otadžbinu, gde mu je uzor bio Vergilijeva *Eneida* i njen svet državotvornih pčela koje izgrađuju Rim. Dosta toga duguje i Platonu, učitelj u sjajnom latinskom stilu bio mu je Ciceron, ali treba naglasiti – on je književnik *par excellence*, sa odličnim darom opservacije i ne malom veštinom u oblikovanju konvulzivnih događaja kojima je bio svedok.

Iako je mnogo pouzdaniji i racionalniji od Adama Bremenskog, on nije istoričar čije sudove možemo uzeti bez ostatka. Neki njegovi istorijski izvori nisu sasvim pouzdani, s obzirom na to da je vođen propagandističkom idejom os poljašnjem neprijatelju (Vendima), koji su se sami – navodno – diskvalifikovali zbog zla koje su činili Dancima. (U tom smislu valja videti tekst Pola-Grindera Hansena o Saksovoj propagandi protiv Venda). Delo *Gesta Danorum* objavljeno je u Parizu 1514. godine. Nakon što je postalo poznato u doba renesanse, dobilo je mnogo

pohvala: jedna se ističe, to su reči Erazma Roterdamskog koji ne može dasakrije čuđenje kako jedan Danac iz tog perioda ima toliku moć elokvencije. Ono po čemu je Saksovo delo danas najviše poznato jeste njegova povest o danskom princu Amletu, koja je bila neposredan izvor Vilijemu Šekspiru za njegovu tragediju Hamlet (premijerno izvedena 1604. godine). Povest o Amletu čini sadržaj treće i četvrtne knjige *Dela Danaca*, a nije poznato da li se Sakso za nju kao pisac poslužio usmenom predajom ili još ranije zabeleženom islandskom legendom – Skjoldunga sagom (Skjoldungovom sagom). U našem izboru mi donosimo sadržaj najvećeg dela četrnaeste knjige Saksove povesti, u kojoj su opisani danski ratovi sa Vendima i slovenskim narodima Pomeranije. Iako postoji očigledna politička tendencija, mi vidimo jedan razgovetan, razlošan i književno veoma zanimljiv tekst: vidimo pisca sa suptilnim osećanjem za detalj, gde mali događaji dobijaju značaj u okviru velikih, sudbonosnih tema. Na primer: kada Sakso opisuje početak pada Arkone, čitamo o jednom, čini se, malo važnom događaju i smelosti jednog jedinog čoveka, čiji akt – paljenje jednog slučajno nebranjenog nasipa na kuli Arkonjana, označava početak kraja bitke za utvrđenje. To će povući bratioce u nezaustavljivu propast. Saksov neosporni književni talenat nalazi se i u veštom psihološkom razvrstavanju raznih ratnika i učesnika događaja na obema stranama u skladu sa njihovim karakterima – na hrabre, neodlučne, mudre, podle, konformiste, brzoplete, profitere, strašljivce. Kombinujući sistem malog sa velikim, pisac nam vrlo ubedljivo dočarava scene u kojima se događaju sudbinski preokreti. Posebno se ističu opisi događaja na bojnim lađama, marševima, kroz močvare, u toku pregovora zaraćenih strana, gde pobeđuju lukavstvo, veština, opreznost, ali i odlučnost, ratna opsena, sposobnost da se predvidi reakcija neprijatelja.

Njegov spis govori o događajima i o ljudima. Indikativan je opis Niklotovog sina Prislava. Dok je njegov otac prikazan kao tvrdoglavi paganin i slovenski ratni vođa, koji doživljava pogibiju u boju zbog bahatosti i potcenjivanja neprijatelja, i kome odsecaju glavu (slično knezu Lazaru u istoriji i u srpskoj narodnoj pesmi), njegov sin je sasvim izvesno neobičan čovek (ili čovek, u toj situaciji neobičnog držanja) i čije reči, mada svakako obojene Saksovom hrišćanskom propagandom, opisuju jednu markantnu, reklo bi se, arhiizdajničku figuru. Motivaciju, međutim, Prislav je našao u veri: on je hrišćanin koji prezire oca Niklota, njegove zločine i njegovu pagansku religiju. „Njegov (Niklotov, *prim. prev.*) sin Prislav, koga proteraše iz otadžbine i koji beše prebegao Dancima jer je voleo hrišćanstvo, a gnušao se paganskog bezverja, sedeo je i jeo kada je vest (o očevoj pogibiji) stigla do njega. Za trenutak on ostavi hranu da stoji, sede oborene glave, sa rukom ispod obraza, a onda reče kako je to zapravo jedino ispravno – da jedan takav bogohulnik, kao što je bio njegov otac, pogine na takav način, na užas i upozorenje ostalima. (...) Njegova snaga je bila velika, ali je njegova odanost hrišćanstvu bila još veća. On uistinu nije znao nijednog čoveka koji je bio gori neprijatelj hrišćanske vere od njegovog oca. Zato je bilo teško odlučiti se šta je kod njega bilo značajnije: snaga duha ili pobožne reči. *On takođe nije imao prevelikog sažaljenja prema svojoj otadžbini, naprotiv: dok su mu druga dva naroda pljačkali zemlju, baš on je bio taj koji im je pokazivao put i podsticao ih da to čine“.* (*podvukao prev.*)

Nismo ubeđeni da je Sakso uspeo da bez ostatka, književno ubedljivim sredstvima, pokaže svu težinu i tragiku Prislavljevog položaja – pod uslovom i da poverujemo da je bio baš zakleti hrišćanin i strasni protivnik svome ocu. Ima detalja u Saksovom delu, kao što vidimo, koja odišu antislovenskom i antipaganskom propagandom i koji pojedine postupke, delanje junaka ili drugo šta čine psihološki neuverljivim. Opisujući Svetovidov hram u Arkoni, on ističe kako sveštenik, flamen, nije smeo ni da diše u prisustvu kipa - božanstva. Malo dalje, međutim, opisujući Rujevitov hram u Korenici (Karencu), on govori da su grudi idola bile prekrivene ptičjom nečisti. U polumraku hrama, ispod krova, bilo je, naime, golubova. Ova dva potpuno suprotstavljena iskaza svedoče o Saksovoj hrišćanskoj neobjektivnosti pošto je teško poverovati da se kult jednog božanstva Rujna čuva uz veliko strahopoštovanje, a drugi – samo malo dalje – kao degradirani i degenerisani zapostavlja do te mere da ga ptice ukrašavaju svojom pogani. Međutim, i pored ovoga, mi vidimo Saksa kao vrhunskog pisca koji uključuje elemente pripovedanja sposobne da ubedljivo dočaraju događaje i scene. Njegovo pisanje nije poput Helmoldovog monotonog knjigovodstveno-sivog nabranjanja činjenica. Kada opisuje veliku hladnoću koja je zadesila Dance prilikom jednog zimskog pohoda na Vende, on nam govori kako su, kopajući rupe u zemlji, u tom periodu, oni naišli na zmije, koje su, međutim, bile potpuno umrtvljene hibernacijom i jezivom hladnoćom. Hladnoća je bila tolika da niko od ljudi koji bi nešto radio napolju nije mogao da drži istovremeno obe ruke van džepova, već samo jednu. Slika zime je ubedljiva, a dokumentarni snimak zimskog pohoda živopisan i precizan.

3.

Pastor crkve u Bozauu na Plonu, rođen između 1118. i 1125. godine, Helmold, pisac je dela *Chronica Slavorum* (Slovenska hronika), i njegovo delo je jedan od najvažnijih srednjovekovnih izvora o Slovenima. Helmoldova knjiga je zasnovana na ličnim iskustvima, izveštajima savremenika i, u manjoj meri, pisanim dokumentima (posebno – spisima Adama Bremenskog). U Bozauu je završio svoju hroniku: prvu knjigu između jula 1167. i juna 1168, drugu pred kraj godine 1172. Najstarija kopija njegove Hronike datira od pre 1400. i sačuvana je u biblioteci Univerziteta u Kopenhagenu. Osim u Bozauu, Helmold je bio sveštenik i u Oldenburgu (slovenskom Starigradu, naseobini Vagrinaca). Bio je član prezviterijanskog reda i poznao je slovenski jezik. Njegova hronika počinje tamo gde se Adamova završava. Međutim, dok kod Adama nailazimo na čitav niz fantastičnih podataka, opisa bića i zemalja, a kod Saksa imamo primer književnika *par excellence*, koji živopisno opisuje događaje i ljude, Helmoldovi letopisi su monotoni i suvoparni: to je racionalno pisanje i ređanje činjenica. Njegov stil je stil *Vulgate*, njegove omiljene lektire (omiljene, uostalom, čitavom srednjovekovnom monaškom staležu). Hronika je puna opštih mesta, nema eruditskih aluzija, nema skale različitih ljudskih karaktera niti nastojanja da se pronikne u složene ljudske postupke i događaje. U njegovoj hronici, takođe, nema srednjovekovne demonologije i fantastike koju uočavamo kod Adama Bremenskog.

Vidi se da je poznao dela Vergilija, Tertulijana i Ovidija. Helmold na bolji način od kanonika iz Bremena odražava misionarski duh – njegovo delo je u funkciji *ecclesia militans*. On je vojnik crkve koja ratuje protiv paganizma i u svakoj prigodi osudiće mnogoboštvo Slovena. U slovenskom paganskom panteonu on opisuje kult šumskog božanstva Prove (Prove), koji je bio bog Oldenburga, Živu, boginju Polabljana, Radogosta, boga zemlje Obodrita i Podage, božanstva Plona. Jedini je izvor o Crnobogu, i njegovo pominjanje tog boga u suprotnosti sa izvesnim dobrim bogom kasnije je postalo osnova za teoriju o slovenskom dualizmu crnog i belog boga (on ga ne naziva tim imenom). Iznad svega, on opisuje kult Svetovida, vrhovnog božanstva Rujna, za koje navodi da ima primat među svim slovenskim bogovima kao najslavniji u poredama i najsigurniji u proročkim odgovorima. Greškom on, međutim, dovodi Svetovida u vezu sa hrišćanskim kultom Svetog Vita Korvejskog, ukazujući da su Sloveni najpre primili kult hrišćanskog mučenika koga su preimenovali u paganskog boga. U nauci je ovo odavno odbačeno – dogodilo se upravo suprotno: paganskog boga je nasledio hrišćanski svetac sličnog imena. To je postupak koji je, uostalom, bio korišćen svuda u Evropi u procesima hristijanizacije.

Iako iznosi mnogo negativnih ocena u vezi sa Slovenima, koje naziva pljačkašima i lopovima, on ima i izvesnog poštovanja prema slovenskoj rasi. Veoma poštuje slovenske vladare koji su prihvatili hrišćanstvo. Jaromara, poglavara Rujanaca, koji se pokrstio, on naziva čak – drugim Pavlom. Helmold hvali gostoljubivost Slovena i njihov odnos prema roditeljima. „Naučio sam iz iskustva nešto što sam ranije bio čuo od drugih, a to je da nema naroda koji se više izdvaja u pogledu gostoljubivosti od Slovena. Da bi zabavili goste, oni su svi za to jednodušno strpljivi i orni, tako da uopšte nije potrebno da bilo ko zatraži gostoprimstvo. Do čega god da dođu uzgojem stoke, ribolovom ili lovom, oni to sa najiskrenijom velikodušnošću daju smatrajući najizdašnijeg čoveka najmuževnijim. Želja za ovim pokazivanjem podstiče mnoge od njih na pljačku i krađu. U svakom slučaju, ovi poroci su ono što može da im se oprosti jer su prekriveni ogrtačem gostoljubivosti. Prema slovenskom zakonu, ono što ukradeš noću, moraćeš sutra da поделиš sa svojim gostima. Ali ukoliko je iko – a to je vrlo retko – uhvaćen kako uskraćuje gostoprimstvo, njemu se, po zakonu, može spaliti kuća i vlasništvo. Oni se svi, isto tako, kunu i izjavljuju da je onaj koji se plaši da da strancu hleba dostojan sramote, grešan i zaslužuje da ga se svi gade“.

„Iako mržnja prema hrišćanskom imenu i ognjilo sujeverja prebiva sa više žestine među Ranima nego među ostalim Slovenima, oni se odlikuju mnogim prirodnim darovima. Kod njih vlada gostoprimstvo u izobilju i oni pokazuju dužno poštovanje prema svojim roditeljima. Kod njih se ne može naći osoba kojoj bilo šta treba ili prosjak u bilo koje vreme. Čim nemoć ili godine učine bilo koga od njih slabim ili oronulim, njega uzima njegov naslednik i brine o njemu sa krajnjom nežnošću. Obzir prema gostoprimstvu i poštovanje prema roditeljima stoje kao vrhovne vrline među Slovenima“.

Helmold uglavnom piše o verskom ratu, ali mu se u tekst može umešati i povest sasvim drugačije vrste. Animizitet između tevtonskog i slovenskog naroda

nije zasnovan samo na religijskoj osnovi. Indikativna je u tom smislu epizoda o hrišćanskom svešteniku koji sa drugim Saksoncima, ribarima i trgovcima boravi na Arkoni. Iako zvanično govori o sukobu dveju vera i sveštenika dveju vera, mi vidimo da je reč o sukobu oko lova na haringe, koje nemački došljaci, po svojoj prilici, izlovljavaju nauštrb interesa lokalnih ribara.

Helmold, kao i Adam Bremenski, u duhu drevnih martirologija, ne propušta da navede različita mučenja i vrste smrti kojima Sloveni kažnjavaju nemačke misionare. Međutim, kao i kod drugih hrišćanskih hroničara srednjeg veka, Germana ili Skandinavaca, nigde kod njega ne nailazimo na obaveštenja o tome šta se dešavalo sa slovenskim paganskim sveštenicima, flamenima. Logično je zaključiti da je njihova sudbina po razmerama mučenja i kvalitetu stradanja nadmašila sve što njihovi neprijatelji pišu o stradanjima misionara. Kada Guncelin, zapovednik tvrđave u Šverinu, izdaje naređenje da se ubije tj. obesi svaki Sloven koji bude nađen da luta sporednim putevima – to jasno ilustruje situaciju. Paganski Sloveni su narod određen za uništenje, što se na kraju i desilo. Preživeli su samo konvertiti.

II Fredegar, Ibrahim ibn Jakub, Vidukind Korvejski, Titmar, Ebo, Herbord i Olafur Tordarson

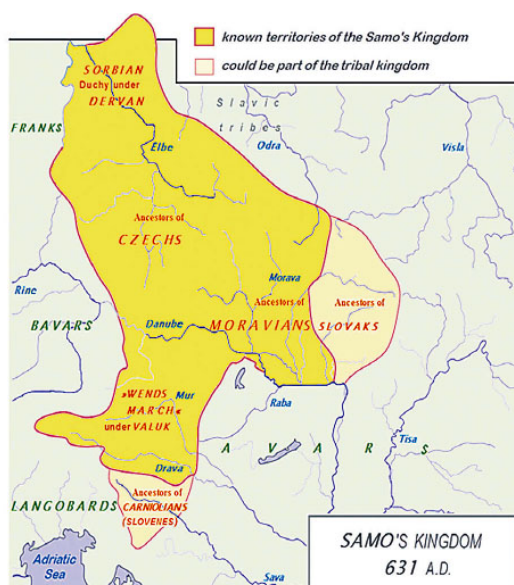
1.

Hronika koja se pripisuje Fredegaru, napisana je u VII veku i zauzima značajno mesto u istoriji francuske Galije, što znači i Francuske. To je jedini značajan izvor koji govori o periodu od kraja rimske vladavine nad Galijom do uspostavljanja vladavine Karolinga, dakle o periodu dužem od tri stoleća. Fredegar nije istoričar; on svojim perom ispisuje hroniku.

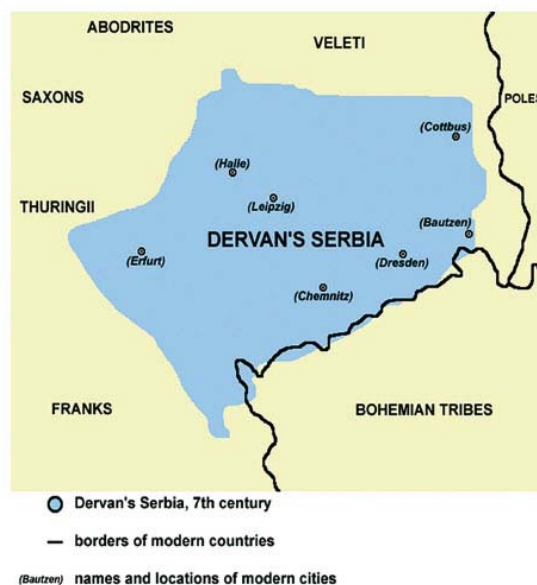
Kod Fredegara nailazimo na najranije pominjanje trojanskog porekla Franaka. Hronika počinje u godini 532. a završava se godinom 768. Ona je, takođe, značajni izvor za lingviste koji se bave razvojem modernog francuskog jezika iz njegovih korena u latinskom, jeziku rimske Galije.

Karakteristično za srednjovekovne hronike je da njihove autore ne poznajemo. Tek slučajno i uz pomoć kakvog detalja u tekstu zaključujemo ko bi mogao biti pisac dotičnih redova. Ime Fredegar je uistinu franačko ime, mada neuobičajeno. Tek u XVI veku ovo delo se pripisuje Fredegaru. U nauci, naime, postoji sukob između onih koji veruju da je hronika rad nekolicine autora i onih koji misle da je delo jednog jedinog spisatelja. Ta bitka nema pobednika do dana današnjeg.

Fredegarov jezik se dosta udaljava od klasičnog latinskog od koga potiče, kao i od romanskog, roditeljskog jezika savremenom francuskom. Tekst ove spisateljske tvorevine je inače sačuvan u 34 manuskripta. Poput drugih srednjovekovnih hronika u našoj knjizi, ni kod Fredegara nije standardizovana ortografija ličnih imena kao ni imena mesta, već se ona često razlikuju i u jednoj istoj rečenici.

Granice Samovog plemenskog saveza 631.

Granice prve istorijske Srbije, iz 631. godine.

Ono zbog čega je, međutim, ova hronika od izuzetne važnosti za naš rad i zbog čega je, čini se, bilo sasvim prirodno i logično da započnemo knjigu njenim predstavljanjem, leži u činjenici da je Fredegar jedini istorijski izvor o prvoj velikoj vendskoj državi na tlu zapadne Evrope i uopšte, čuvenog Samovog plemenskog saveza, koji je formiran 624. godine pod vođstvom franačkog trgovca Sama, a kome su se, po fredegarovoj hronici, pridružili i Srbi, pod vođstvom kneza Dervana, godine 631. Samov plemenski savez sastojao se od federacije slovenskih plemena, koju su činili preci današnjih Čeha, Slovaka, Slovenaca i severnih Srba (Sorba, Lužičkih Srba). Začetak ove države svakako je bilo slovenačko vojvodstvo Karantanija, koje se u izvorima pominje čak i pre Fredegara, godine 595. Zahvaljujući iskazu ovog autora, međutim, poznate su nam granice prve slovenske federacije, kao i granice prve Srbije, u istoriji Dervanove. „Deruanus dux gentis Surbiorum, que ex genere Sclauinorum“ – izuzetno važan deo iskaza u hronici, koju bi valjalo da pročitaju i dobro zapamte svi koji se bave ranom istorijom Slovena Srba – „Dervan, vojvoda Srba, naroda koji je slovenskog porekla“. (podvukao aut.)

2.

Ibrahim ibn Jakub (Ibrahim ibn Ya`qub al – Tartushi), poznat i kao Abraham ben Jakob, ili Ibrahim ibn Jakub Izrailjćanin (Izraili na arapskom), bio je sefardski hispano-arapski putopisac iz X veka, a takođe i trgovac, diplomata i špijun. Veruje se da dolazi iz mavarske Kordove, tačnije da je bio poslanik kordovskog kalifa Hakama II (961-976). Godine 961. i 962. putovao je kroz zapadnu i centralnu Evropu, uključujući Rim, a sreo se i sa rimskim (nemačkim) carem Otonom I u februaru 961.

Njegovo delo, memoari sa komentarima, izgubljeno je. Sačuvani su samo delovi, i to samo zahvaljujući al Bakrijevoj (Abu Abdullah al-Bakri) *Knjizi puteva i zemalja* iz 1066. godine.

Priča ovog španskog Jevrejina je izuzetno svedočanstvo o slovenskim zemljama. Jakub je video i posetio Obodrite, Poljsku, Češku, Bugarsku. Nije dokazano da je bio i na ostrvu Rujan prilikom posete obodritskom kralju Nakonku nešto pre 965. godine. Njegovo delo je naširoko poznato kao prvi izvor o poljskoj državi pod Mješkom I, prvim istorijskim vladarem Poljske. Ibn Jakub ističe da su Sloveni u X veku podeljeni na mnoga plemena. On nabroja sledeća: Sbrale (Lužičke Srbe), Dulebe, Mizaze (Moravljane), Khairave (Hrvate), Sasine, Hshabine (Kašube), kao i Srmine (Srbe), za koje kaže „da ga se svi Sloveni plaše“. Kada nam Ibrahim ibn Jakub daje informacije o Obodritima pod nakonidskom dinastijom, on naglašava da je taj narod paganske vere. Ovaj autor ima jedinstvenu poziciju u istoriji Češke jer je prva osoba u istoriji koja nam daje pisani izveštaj o gradu Pragu. Ruski akademik i istoričar A. Kunik (umro 1903.), prvi je dobio kopiju pripovesti Ibn Jakuba i odredio da je nastala otprilike 965. godine, sa čim se slaže i kasniji istraživač F. Vestberg. Nemački slavisti F. Viberg i Georg Jakob smatraju da je delo nastalo godine 973. Kunik i Vestberg vele da je Ibn Jakub bio bogati trgovac, koji je putovao kroz slovenske zemlje radi trgovine. Drugi, uključujući i barona V. Rosena, koji je preveo ovu ispovest na ruski na zahtev Kunika, smatraju da je Ibn Jakub bio zvanični poslanik španskog kalifa Al-Hakama II nemačkom caru Otonu I i da je njegov izveštaj bio pohranjen u biblioteku Kordove. Čitaoci ne znaju ništa o životu Ibn Jakuba, ali vide njegovo pripovedanje kao pouzdano; on je obrazovan i poseduje valjanu moć zapažanja. Ibn Jakubova karakteristična jevrejska objektivnost i pronicljivost proslavile su njegove zapise od kojih su neki postali naročito znameniti: iz njegovog pera potekao je čuveni iskaz koji citiraju mnogobojni autori pre nas, a koji se nalazi u tekstu koji smo preveli. Ibrahim ibn Jakub Izrailjčanin kaže na jednom mestu upravo sledeće: „Uopšte, Sloveni su hrabri i agresivni ljudi, i da nema nejedinstva u njihovim redovima zbog toga što su podeljeni na mnogorobrojne ogranke, da nema raštrkavanja njihovih plemena, *nijedan narod na svetu ne bi im bio ravan u moći.*“ (podvukao prev.)

Kratak sinopsis ispovesti može se svesti na sledeće: ona se sastoji iz tri dela, uvoda, glavnog dela i zaključka. Kratki uvod završava se nabrojanjem četiriju slovenskih kraljevstava. Zatim sledi glavni deo u kome je dat opis svakog kraljevstva ponaosob. Ovi opisi su protkani različitim informacijama o razdaljinama, susednim zemljama i mestima. A u zaključku je dat opšti pregled običaja Slovena, geografskih i klimatskih uslova karakterističnih za njihove zemlje i dr.

Čitalac će primetiti da neki odlomci, poput onog na početku teksta, pripadaju Al-Bekriju a ne Ibn Jakubu, koji je, međutim, veoma precizan i svaki put jasno stavlja do znanja da li koristi priču Ibn Jakuba ili iznosi sopstvena zapažanja.

Za ovu priliku koristili smo prevod na engleski Semena Rapaporta iz 1929. godine. Taj tekst je nastao iz ruskog prevoda Rosena, praćenog komentarima Kunika.

3.

Smatra se da je Vidukind (nem. Widukind) prvi nemački istoričar i pisac. Bio je predstavnik teutonidske renesanse koja nastaje u X veku za vreme Saksonske dinastije. Takođe, nakon Fredegara, on je drugi po važnosti istorijskih izvora o paganskim zapadnim Slovenima. Njegovo svedočanstvo je nastalo gotovo istovremeno kad i putopis Jevrejina Ibrahima ibn Jakuba.

Malo se zna o Vidukindovom životu, osim par naznaka u njegovom sopstvenom delu. Sa sigurnošću se može reći da je on bio saksonski monah iz Korveja. Vidukind ima isto ime kao i veliki saksonski junak koji je vodio Saksonce protiv Karla Velikog u VIII veku. Ali monah Vidukind ne tvrdi za sebe da je potomak ovog znamenitog ratnika.

Crkva u Korveju, zapadno krilo.

Korvej, ponekad zvan i Novi Korvej, bio je benediktinski manastir na reci Vesper, koji su 25. avgusta 822. godine osnovali franački benediktinci iz Korbija na Somi. U početku je bilo samo deset monaha u Novom Korveju. Stalna crkva je podignuta 844. godine i posvećena je Svetom Stefanu. Vidukind je došao u taj manastir oko godine 940. Ne znamo gde je rođen, niti bilo šta o njegovim roditeljima i porodici. Bio je mlad kada je prispeo u manastir, što bi eventualni datum njegovog rođenja smestilo između 920. i 925. godine. Vreme njegove smrti takođe nije poznato. Bio je u najmanju ruku živ 973. jer opisuje događaje koji su se desili u leto te godine. Tada je i završio svoje delo *Tri knjige o delima Saksonaca*. To su tri odvojene knjige, svaka sa posebnim uvodom i svaka napisana u drugo vreme. Ali, sačuvane su kao jedna knjiga. Dve druge Vidukindove knjige su izgubljene, a neke su mu lažno pripisivane.

Znamo da Vidukind nije celog života boravio u manastiru, ali se takođe ne zna skoro ništa o njegovom putovanjima. On, sasvim izvesno, nije boravio na dvoru

imperatora Otona (najpre kralja Nemačke, od 932. godine, a potom i prvog cara Svetog rimskog carstva, krunisanog za imperatora 962, najstarijeg sina kralja Henrika I Ptičara).

Vidukindovi spisi su verodostojni, posebno kada se odnose na događaje opisane tokom njegovog života, što se ustanovilo poređenjem sa drugim poznatim hroničarima njegovog vremena (kao što je, na primer, Titmar). Nisu poznati izvori za njegovu hroniku, ali možemo jasno da vidimo krajnji rezultat: tečan, jasan, dosledan prikaz najvažnijih dešavanja tokom perioda dužeg od pedeset godina, gde svaki događaj pripada prirodno svom mestu, propisno najavljen sa neophodnim odredbama kao što su „u to vreme“, „u međuvremenu“, „iduće godine“ itd. Nema oznaka godina kada se slučilo to o čemu pripoveda, ali se uvek pominje sezona godine, ili čak dan u mesecu kada se događaj zbio. On koristi i izraze kao što su „u četrnaestoj godini kraljeve vladavine“ i slično. Vidukind često citira pisca Salustija, saksonski je nacionalista a sve tri knjige su posvećene Matildi, ćerki Otona I i supruzi kralja Henrika Ptičara (prvog kralja Nemačke, koja se pre njega zvala Istočna Franačka, krunisanog 919), koji se smatra osnivačem Otonske ili Saksonske dinastije (vladala Nemačkom od 919. do 1024. godine).

Pristrasan je jedino kada govori o kleru, mada ni jedan jedini put u knjizi ne pominje papu. Osim Salustija, citira često i Svetonija, Tacita i Livija, kao i Vergilija i Vulgatu. Od srednjovekovnih pisaca navodi Ajnharda.

Njegov rad je bitan kao verodostojan i kompletan izveštaj o opisanim događajima, i takođe zbog toga što ne postoje druga istorijska dela koja se u potpunosti odnose na isti period (uspon i razvoj Saksonskog kraljevstva u toku perioda vladavine dva prva saksonska kralja, to jest kralja Henrika i kralja, kasnije cara Otona Velikog, period od oko 925. do 973).

Deo razloga za Vidukindovu popularnost leži u njegovom stilu – on je veoma čitljiv i dobar pripovedač, koji nastoji da bude sažet u iskazima (planus, non fastidiosus). Njegov stil nikada nije monoton, već je uvek snažan, pitoreskan; to su iskazi koji emaniraju svežinu. Vidukind ne izostavlja detalje. Njegov latinski je tačan i ne mnogo različit od njegovog uzora, Salustija.

Sam je dao naslov knjizi - *Res gestae saxonicae sive annalium libri tres*. Na osnovu sadržaja knjige može se zaključiti da je završena verovatno 973. godine (tačnije 968, a on je uneo neke dodatke 973).

Otonska dinastija Nemačke je naziv za nemačku vladarsku lozu koja je dobila ime po svom prvom krunisanom vladaru, Otonu I, proglašenom za cara 962. godine u Rimu. Ova država je ujedinila različite nemačke oblasti: Lotaringiju, Saksoniju, Frankoniju, Švabiju, Tiringiju i Bavarsku. Otonska vladavina započela je 919. kada je Henrik I Ptičar izabran za kralja, što se smatra početkom nemačke istorije. Ova loza trajala je do 1024. godine kada je umro poslednji vladar te dinastije, Henrik II. Između

njih je bio period vladavine Otona I, II i III. Institucija cara, imperatora Nemačke, koju je uvela ova dinastija, trajala je sve do 1806. godine.

Postoji nekoliko sačuvanih verzija Vidukindovog dela. Najpoznatiji je takozvani Kodeks B-1, rukopis iz XII veka, koji je deo manuskripta Britanskog muzeja br. 21109. Neke delove Vidukindovog rukopisa objavio je 1707. godine Lajbnić. Bilo je više prevoda letopisa iz Korveja na francuski i nemački jezik. Osim toga, neki kraći izvodi iz Vidukindove hronike pojavljivali su se u različitim zbornicima. Najraniji, po godini izdanja, nalaze se u francuskoj kolekciji Fransa de Belforea koji je 1573. sakupio mnoge govore vojnicima, sa usana kraljeva, kapetana, zapovednika, ambasadora i dr, onakve kako su ih upamtili i zapisali antički i srednjovekovni istoričari. U njegovoj zbirci su i govori kralja i cara Otona, prepisani iz ranijeg štampanog izdanja Vidukinda iz 1532. Godine. (Jedini prevod bilo kog dela Fransa de Belforea na srpski jezik, načinio sam pre nekoliko godina, za moju Knjigu o Hamletu; tu se našla legenda o Hamletu – kako je svoju preradu povesti Saksa Gramatika nazvao francuski autor, prim. R.K.)

Ono što nas najviše zanima jeste Vidukindovo svedočanstvo o Slovenima - paganskim susedima Saksonije. Sloveni su svakako bili najvažniji susedi Saksonaca, i delila ih je samo reka Laba (Elba). Vidukind pominje slovenska plemena: Obodrite, Vagre, Redare, Rujance, Hevele, Vilce, lužičko- srpsko pleme Dalamance i Ukre. Sva ona su bila paganska. Vidukind na jednom mestu spominje da je sam car Oton govorio slovenskim jezikom, ali ga je retko koristio, a na drugom mestu naziva sve Slovene paganima. Za Slovene uvek koristi izraz "Sclavi", za razliku od Helmolda koji zapisuje samo - "Slavi". Zanimljivo je da ne koristi ime "Vendi", kako čine svi ostali hroničari u našoj knjizi.

Vidukind na jednom mestu daje izuzetan opis Slovena : ‘Ali ipak oni su više voleli rat od mira, držeći svaku nesreću kao manje dragu od njihove slobode. Jer oni bejahu od rase ljudi koji su izdržljivi i strpljivi u radu, naviknuti na najoskudniju ishranu, i ono što je bilo obično veliki teret za naše vojnike, u tome su Sloveni uživali kao u izvesnom zadovoljstvu.’ Ovaj opis kao da dovodi u svest modernu istoriju, opsadu Lenjingrada u Drugom svetskom ratu ili podvige srpske vojske prelazak preko Albanije u Prvom. Poput drugih nemačkih hroničara, i kod Vidukinda vidimo pronicljivost u karakterizaciji Slovena, i uočene slovenske osobine koje nisu nestale do današnjih dana.

Takođe, kao i kod svih drugih nemačkih srednjovekovnih hroničara, nikada i nigde ne nalazimo na podatke da su Obodriti, Lužički Srbi, Sloveni išli u Nemačku da šire kult Svetovida ili nekog drugog slovenskog boga. (Vidukind pominje samo jednog, Sitivrata, kojeg on zove "Saturnom", o čemu valja videti komentar prevodioca u samom tekstu.) Naprotiv, Nemci su uvek dolazili da "ubeđuju" Slovene kako je njihova vera - vera ljubavi prema bližnjima. U Vidukindovom tekstu nailazimo na markantan opis kako se to odvijalo; kada je budući car Oton hteo da suzbije ustanak S(o)rba - Slovena protiv prihvatanja vere ljubavi i mira, 16. oktobra 955. na reci Reknice u Maklenburgu svoju pobjedu u svitanje proslavili su najpre tako što su glavu

obodritskog kneza Stojneva, poginulog u bekstvu, natakli na sred bojnog polja, zaklali 700 zarobljenika, a kada su, na kraju divljanja, među njima našli kneževog savetnika, izvadili su mu oči i iščupali jezik, i takvog, živog i nedoklanog, ostavili među leševima.

Vidukindova svedočanstva o ratnim strahotama srednjeg veka su neuvijena i češća nego kod ostalih naših hroničara. Na jednom mestu pominje da su (4. septembra 929.) Nemci u samo jednom pohodu pobili oko 200 hiljada slovenskih pagana.

4.

Hronika Titmara, biskupa od Merseburga (rođen 975, biskup 1009-18, umro 1018), najvažniji je pisani spomenik o tom vremenu, i iz tog vremena. Nema boljeg svedočansta o periodu X i XI veka što se tiče detaljnih podataka i analiza o politici i načinu vladavine u tom periodu. Otonska dinastija bila je saksonska po poreklu, kao što je i sam Titmar bio Saksonac. Činjenica da je saksonska loza zauzela tron 919. godine predstavlja prekretnicu u nemačkoj istoriji u smislu da je od tog trenutka preokupacija Rajha postala ekspanzija ka istoku, prema slovenskim narodima, što je od velike istorijske važnosti sve do našeg doba i moderne evropske istorije. Otonski period ekspanzije ka istoku, međutim, doživeo je nagli i traumatični kraj čuvenim slovenskim paganskim ustankom iz 983. godine koji se spominje i u hronici, i koji je u bukvalnom smislu zbrisao sve tragove hrišćanstva na celoj teritoriji slovenskih naroda današnje Nemačke. Pokretačka sila ove pobune bila je konfederacija plemena poznatih kao Ljutići, koji su živeli između reke Elbe i Odre i čije je kultno središte bilo u Retri, na teritoriji Redara. Titmar, međutim, ovo mesto u svojoj hronici naziva Radogostom, za razliku od Adama Bremenskog koji ga naziva Retrom, a vrhovnog boga Radogostom – kod Titmara božanstvo se imenuje kao Svarožić. Ovo mesto je neobično važno za istoriju slovenskog paganizma jer su ruski Svarog i vendski Svarožić zajednička crta istočnog i zapadnog slovenskog paganizma. Titmar je živeo u samom središtu političkih zbivanja nemačkih oblasti. Njegovo delo stručnjaci su nazvali hronikom zbog brižljive kombinacije kraljevske, episkopske i porodične istorije; to je, dakle, delo kome nijedno drugo nije ravno u tom periodu ranog srednjeg veka.

Bilo kako bilo, za nas je ova hronika osobito zanimljiva zbog informacija koje daje o slovenskim narodima u okolini reke Sale i njihovim paganskim običajima. Ona nije prebogata u ovim informacijama, poput kasnijih hronika Helmolda i Saksa iz XII veka, ili savremenika Adama Bremenskog. Titmar namerno izbegava da pruži previše podataka o paganskoj istoriji svoje diocese. Njegov grad Merseburg ima slovensku etimologiju, ali Titmar mu daje drugačiju, rimsku. Narod koji je živeo sa druge strane reke Sale u okolini Merseburga bili su Srbi, tj. Lužički Srbi ili Sorbi.

Titmarova hronika sastoji se od osam knjiga. Bio je lični pratilac Henrika II u njegovom pohodu na poljskog kneza Boleslava Hrabrog. Mentalna struktura koju nam pokazuje Titmarova hronika puna je predrasuda, antipatija, etničkih i drugih

stereotipa. Titmar je germanski nacionalista kod kojeg sama pomisao na slovensku religiju izaziva uzbunu. Njegova mržnja prema Slovenima i slovenskoj mitologiji ima i lične razloge: dva Titmarova pretka ubili su Sloveni (I. 10). On svesno uklanja ceo paganski period svoje diocese pre X veka. Titmar u svom delu spominje jednu bezimenu slovensku pagansku boginju, čiju su sliku Ljutići nosili na svojoj zastavi. Nažalost, taj opis nam nije bio pristupačan dok smo radili na ovoj studiji, jer verzija Titmarove hronike koju smo prevodili nije potpuna; ona se prekida kod trideset i četvrtog poglavlja osme knjige (boginja se pominje u poglavlju VIII 65, a u poglavlju X 4. opisuje se izvesna „bela kneginja“). Titmar, takođe, ističe da su Ljutići imali mnozinu paganskih hramova i idola.

5.

Dela Eba, Herborda i anonimnog monaha iz manastira Prifling opisuju život slavnog Otona Bamberškog, koji je pokrstio Slovene Pomeranije u trećoj deceniji XII stoleća. Oton je to učinio na poziv jednog vrlo okrutnog vladara, poljskog vojvode Boleslava III, godine 1123, vojvode čije su metode uspostavljanja hrišćanstva među paganskim narodima Pomeranije izvanredan primer kako se „religija mira i ljubavi“ nasilno nametala mi rodoljubivim narodima Evrope toga vremena (a i uopšte – čitalac bi trebalo da zna da su u čitavoj istoriji širenja hrišćanstva na starom kontinentu mač i oganj bili osnovni i ključni argumenti, i da sa jednim jedinim izuzetkom – Irske – nije bilo nijedne evropske zemlje gde je hrišćanstvo uspostavljeno mirnim putem.) Evo kako u svom delu Ebo opisuje poljskog hrišćanskog vojvodu: „Jer vojvoda Boleslav, koji se isticao svojom pobožnošću i svojom odanošću Bogu i poštovateljima Boga, bejaše svirep, i nemilosrdan prema obožavaocima idola (...) On je imao naviku godinu za godinom da diže veliku vojsku i da uništava zemlje pagana da bi, kroz strah od mača, oni bili dovedeni u pokornost prema hrišćanskoj veri.“

Žitije Eba napisano je 1151. godine, Herbordovo 1158, a delo anonimnog monaha nastalo je nekoliko godina kasnije. Ova tri dela se delimično preklapaju, a delimično dopunjuju. U izdanju koje smo koristili za naš prevod izdvojena su ona poglavlja iz pera Eba i Herborda koja se dopunjuju, dok je treće žitije navedeno samo u nekoliko fusnota budući da ne saopštava ništa osobito novo. Ebo je umro 16. maja 1163, a Herbord 1168. Herbordovi podaci koji se ne nalaze u Ebovom delu dodati su u našem tekstu, sa naznakom ko je pisac na početku zagrada. U nekoliko slučajeva gde Ebo i Herbord opisuju isti događaj, ali gde je Herbordov opis potpuniji i živopisniji, data su oba teksta. Mi smo u toku našeg rada preveli većinu tekstova, ali smo u nekim prilikama samo prepričali sadržaj tih delova žitija. U svakom slučaju, čitalac ima pred sobom autentičan rad ove dvojice spisatelja.

Ebo u svom delu *Vita Ottonis* pominje često da su kod pomeranskih Slovena drveta smatrana svetim, i to: hrastovi, orasi, leske. On pominje i izvesne „velike piramide“ koje su Sloveni Šćećina koristili u okviru svoje paganske religije (ovde se treba setiti kamena iz crkve u Altenkirhenu blizu Arkone, na kome je predstavljen Svetovidov žrec koji stoji na maloj piramidi, a koga smo pomenuli na početku naše

knjige). To su verovatno bila mesta sa kojih su paganski sveštenici držali propovedi, a koja je, uostalom, i sam biskup Oton koristio za jednu svoju propoved. Ebo je summa summarum crkveni čovek srednjeg veka. Veruje u čudesa. Prilikom kazivanja o uništavanju paganskih hramova i idola Šćećina Ebo nam daje sledeći fantastični opis: „... muve neobične veličine, takve kakve nikada nisu bile viđene u ovoj zemlji, navalile su iz uništenih idola u tako ogromnom broju da su zamračile celi distrikt okolo grada i učinile da dnevno svetlo ogrezne u gnusnom mraku i, kako su svojim divljim napadom zagadile oči i usne svih, one načiniše u onima koji ih videše ne mali užas. Kada, međutim, bejahu oterane udarcima ruke, one nastaviše da dolaze sa ne manjim nastojanjem, dok na kraju – dok su vernici pevali glasno hvale Bogu i nosili naokolo zaštitnički krst – jedno odvratno čudovište izlete napolje kroz otvorena vrata i u najvećoj brzini ode u zemlju varvara koji se zovu Ruteni (stanovnici ostrva Rujan). Prema mišljenju svih ovaj kobni znak jasno je nagovestio proterivanje đavola, kojima je Belzebub, koji je čovek muva, bio gospodar, jer đavoli nisu mogli da istrpe milost Hristovu koju su doneli ovi novi učitelji, i kada ih odbiše sa svih onih mesta za odmaranje u ovim predelima, oni odoše kod Rutena, koji su još uvek bili ulovljeni u zamku paganskog greha.“ Ovde, dakle, vidimo ne samo izraziti primer srednjovekovne demonologije i fantastike, već i značajan podatak na koji nailazimo i kod ostalih naših hroničara, Adama, Saksa, Helmolda; naime da je ostrvo Rujan sve vreme bilo glavni centar slovenske religije, kao i poslednji bastion slovenskog paganizma.

Ebo ne može da sakrije veselje nad sknavljenjem i uništenjem slovenskih paganskih hramova: „I uistinu to je bio radostan prizor kada su kipovima ogromne veličine i veličanstveno izvajanim, prekrivenim takođe prelepim crtežima, koje bi mnogo ujarmljenih volova teško pomerili, ruke i noge bile odsečene, njihove oči izvađene i nosevi unakaženi, i kada su ih odvezli dole do izvesnog mosta da budu spaljeni vatrom, dok su obožavatelji idola stajali sa strane i glasnim uzvicima izjavljivali da treba pružiti pomoć njihovim bogovima i da bi zli podrivači njihove zemlje morali da budu bačeni sa mosta i udavljeni.“

Herbord u svom delu *Dialogus de vita Ottonis Episcopi Babenbergensis* pokazuje mnogo veću učenost i obrazovanje od svog prethodnika Eba. U odnosu na prvu Otonovu misiju, on daje potpunije podatke. Herbord napominje da su paganski Sloveni imali „sveštenučku kastu“ – to je za nas vrlo značajan podatak, budući da imamo u vidu indijske temelje slovenske religije. Herbord takođe opisuje često paganski fanatizam Pomeranaca, to jest njihov prezir prema hrišćanskoj veri i „nemačkom bogu“, kako su Hrista zvali paganski Sloveni. Jedan citat iz njegovog dela govori kako su pomeranski Sloveni doživljavali hrišćane: „Šta mi imamo zajedničko s vama? Mi nećemo napustiti zakone naših očeva, i zadovoljni smo religijom koju imamo. Među hrišćanima ima lopova i pljačkaša, i onih koji su (zbog svojih zločina) lišeni svojih stopala i očiju; sve vrste zločina i kazni nalazimo među njima i jedan hrišćanin psuje drugog hrišćanina. Neka takva religija ostane daleko od nas!“

Greškom, Herbord tumači slovensku reč za hram – *contina*, uz pomoć latinskog (zapravo reč potiče od staroslovenskog *kontja*, što znaci kuća; stoga *kontina*, isto kao i hram, znači božja kuća, kako je to protumačio još Luj Leže.) Nemački hagiograf opisuje bogove Triglava i Jarovita. On nam predočava kako su izgledali veličanstveni paganski hramovi u pomeranskom (ne poljskom!) gradu Šćećinu na sledeći način: „...U gradu Šćećinu nalazila su se četiri hrama od kojih je glavni bio izgrađen sa veličanstvenom brigom i veštinom. Imao je skulpture unutra i spolja i na zidovima je imao isturena obličja ljudi, ptica i životinja, čiji je izgled bio tako prirodan da bi se moglo pomisliti da su žive i da dišu; još jedna stvar posebno vredna pažnje bejaše to da, zahvaljujući brizi umetnika o svom delu, boje likova napolju nisu mogle da isperu ili potamne ni sneg niti dažd. U ovaj hram ljudi su donosili, u skladu sa drevnim običajem predaka, zalihe hrane i oružje neprijatelja koje su bili zarobili, i bilo kakav plen da su uzeli na zemlji ili na moru, jer im je tako bilo određeno zakonom koji se ticao davanja jedne desetine. Oni su ovde smestili zlatne i srebrne činije uz pomoć kojih su njihovo plemstvo i veliki ljudi imali običaj da predviđaju događaje i da prave gozbe i piju, i koje su na dane svetkovina mogle da budu iznete kao iz svetilišta. Oni su tamo, takođe, sačuvali za čast i ukras svojih bogova rogove divljih bikova prekrivene zlatom i posute draguljima, neke koje su koristili kao putire za piće a druge kao muzičke instrumente; tu su, takođe, bili mačevi i noževi i puno vrednog nameštaja koji je bio redak i prelepog izgleda.“

Herbord opisuje kako je Oton Bamberški uzeo kao trofej jednog idola boga Triglava (koji je bio vrhovni bog Pomeranije) i poslao ga papi u Rim. Takođe, on nam ostavlja svedočanstvo o slovenskom proricanju ishoda rata uz pomoć svetog konja (u ovom slučaju konj je crne boje, za razliku od Svetovidovog na Arkoni koji je bio beo; ovde ukazujemo na tumačenje Petaconija koji smatra da je crni konj verovatno simbol zalazećeg Sunca, a beli izlazećeg; u vezi sa ovim valja se setiti i teze Ribjakova da ime „Svantevit“ možda znači i bog svanuća). Herbord veli: „Sad, ljudi imadahu jednog konja ogromne veličine koji je bio debeo, crne boje i veoma srčan. On nije radio u tokom godine i smatrao se toliko svetim da niko nije bio vredan da ga jaše. Imao je, takođe, kao svog pažljivog čuvara jednog od četvorice sveštenika koji su pripadali hramovima. Kad god su ljudi većali da krenu u bilo kakav pohod i napadnu zemlju svojih neprijatelja, ili da je poharaju i zadobiju plen, oni su imali običaj da predviđaju ishod na sledeći način. Devet kopalja je spuštano na zemlju i ona su bila odvojena jedno od drugog dužinom jednog lakt. Kada bi konja pripremili i osedlali, sveštenik, koji je bio zadužen za njega, vodio je konja tri puta nazad kao i napred preko kopalja na zemlji. Ukoliko bi konj prešao bez udaranja kopitom ili bez pomeranja kopalja, oni su ovo ocenjivali kao znak uspeha i nastavljali su svoj pohod bez straha, ali ako bi ishod (gatanja) bio drugačiji oni bi ostali u mestu i nisu se kretali.“

Ovaj opis veoma podseća na opis gatanja uz pomoć konja kod Saksa Gramatika, s tom razlikom što kod Arkonjana bi kao loš znak bilo protumačeno ako bi konj krenuo levom nogom, a kao dobar ako bi krenuo desnom.

Herbord, uprkos svom hrišćanskom predubeđenju, veoma hvali paganske Slovene na jednom mestu zbog njihovog poštenja i gostoprimstva, i zbog potpunog odsustva bilo kakvih krađa i pohara u slovenskim naseljima. Imajući ovo u vidu, možemo s pravom da zaključimo da se Helmoldov opis Slovena kao kradljivaca odnosio samo na ratne uslove i pljačku stranih teritorija (gusarenja); pohodi paganskih Slovena i npr. Danaca ili Saksonaca, jednih na druge, bili su potpuno uobičajeni za svet toga doba. Navodimo još jedan Herbordov opis koji se odnosi na domaći život pomeranskih Slovena: „Tako su veliki vera i poverenje koje preovladavaju među ljudima da oni nemaju iskustva krađe ili prevare i ne poseduju kutije ili zatvorene sanduke. Mi nikada nismo videli bravu niti ključ, a oni sami su bili zapanjeni što vide naša spakovana sedla i naše zaključane sanduke. Svoju odeću, novac i sve dragocene stvari oni čuvaju u sanducima i velikim ćupovima, koji su tek prekriveni nečim, jer se ne plaše nikakve prevare i nikada nisu imali takvog iskustva. Čuderno je reći, ali njihovi stolovi nikada nisu prazni, niti ostavljeni bez hrane, već svaka glava porodice ima kuću koja je čista i pogodna da se u njoj čovek osveži. Sto u njoj nikada nije bez hrane i pića, a kada se ono što je na njemu potroši, nabavlja se drugo. Nisu dozvoljene nikakva prljavština niti nečistoća, a sudovi su prekriveni čistim krpama i spremni su za one koji žele da jedu. Gosti ili članovi porodice koji su u bilo koje doba dana ili noći potrebiti za kakvim osveženjem, kada dođu, oni sve nalaze spremno na stolu.“

Postoji još mnogo zanimljivih opisa i detalja u tekstovima Eba i Herborda koje nećemo navesti u ovom uvodu, već prepuštamo čitaocu da uživa u životopisima naših autora. Na jednom mestu, slovenski žrec se preoblači u paganskog boga i izgovara sledeće reči: „Ja sam vaš bog - ja, koji pokrivam ravnice travom i šume lišćem, ja - koji sam stvaralac polja i drveća...“. Nikada ne treba smetnuti s uma koliko je Slovenima bilo važno i sveto posebno drveće, o čemu govori i Frejzer u Zlatnoj grani. Veoma je upečatljiv još jedan Herbordov opis i to onaj koji se odnosi na pagansku svetkovinu Slovena; savremeni čitalac ima utisak da drevni nemački hroničar, koji piše pre skoro hiljadu godina, opisuje: savremeni festival trube u Guči.

Recimo za kraj da su ostaci naroda Pomeranije koji je opisan u ovim dvma knjigama preživeli do dana današnjeg; to je narod Kašuba, koji žive u današnjoj Poljskoj, ali koji je sačuvao svoj jezik i kulturu i posle toliko vekova od ovih događaja. Ovaj narod osnovao je i grad Gdanjsk. A jedan od kašupskih gradova zove se – Beograd.

6.

Knytlinga saga, tj. Saga Knutovih potomaka je srednjovekovna islandska hronika kraljeva Danske od X do kraja XII veka. Napisana je na staronordijskom jeziku, koji se koristio u Danskoj, Švedskoj, Norveškoj i na Islandu sve do XIV stoleća. Autor sage je islandski pesnik Olafur Tordarson, nećak Snorija Sturlusona, autora prozne *Ede*. Autor je poznat i po svom nadimku Olafur Hvitaskald, što znači Olafur *beli pesnik*. Njegov brat je takođe bio autor od ugleda – Sturla Tordarson. Ova

tri spisatelja su bili prijatelji. Svi su pisali pesme o kraljevi - ma, koje bi ih proslavljale, i bili su govornici u islandskoj skupštini, Altingu. Oni predstavljaju ono najbolje što nudi srednjovekovna islandska sekularna kultura. Pretpostavlja se da je materijal za Sagu Knutovih potomaka prikupio u toku svog boravka kod danskog kralja Valdemara II, nakon 1237, a da je sagu napisao 1250. godine. Saga počinje usponom na tron Haralda Plavozubog (910) koji je ratovao protiv Saksonaca, Šveđana, Venda i Norvežana, da bi završio kao „prvi kralj Danske koji je imao sudbinu da bude sahranjen u posvećenoj zemlji“. Saga u trijumfalističkom tonu opisuje sudbine osamnaest vladara i mnoge bitke, a završava se opisom podviga Knuta Valdimarsona koji je bio na čelu zemlje od 1182. do 1202. godine. U središtu sage je Knut (ili Knud), danski kralj koji je ubijen u Odenzeu 1086. godine, a kasnije bio proglašen za sveca. Po njemu je saga dobila ime. Svi kraljevi u ovom periodu, osim jednog, pripadali su istoj porodici. I današnja kraljica Danske vodi poreklo od ove iste drevne loze. Saga se može posmatrati kao triptihon, u kome je centralni deo posvećen šestogodišnjoj vladavini kralja Svetog Knuda, a druga dva krila čine priče o njegovim prethodnicima i potomcima. Ovo sa istorijske tačke gledišta može izgledati nesaglasno, ali pripada književnoj konvenciji hagiografije. U prvom delu triptiha dominira kralj Knut Veliki, ili Stari Knut, koji se učvrstio kao vladar Engleske. Saga veli: „Svako se slaže da nijedan kralj u Skandinaviji nije nikada bio tako moćan i vladao tako velikim kraljevstvom.“ Njegovom smrću u Engleskoj završio se period u kome je svaki danski vladar vladao nad većom teritorijom od svog prethodnika (oca). Drugi panel triptiha predstavlja u oštrijim bojama vlast kralja Knuda, koji je, da bi došao na vlast, pobedio svog brata Haralda. U ovom delu priče Danska se opisuje pomno i detaljno. Za razliku od Knuta Velikog, kralj Knut Sveinson mora da reši probleme u domovini i više nema efektivnu vlast nad Engleskom. Centralni deo triptiha se završava pobunom vojske seljaka koja se okončava smrću kralja Knuda.

U daljem delu teksta nailazimo na opis kralja Eirika (Erika) koji počinje danskom ekspanzijom na istok prema zemlji Venda. Eirik umire na putu za Vizantiju. O njemu saga veli da se među običnim narodom smatrao najpopularnijim kraljem Danske – u odnosu na sve prethodne i potonje. U vremenima koje će uslediti dolazi do borbe u okviru trijumvirata između Valdemara Knudsena, Svedna Eriksona i Knuta Magnusona. U jednom periodu vlada kralj Sven, ali pobednik biva Valdemar, koji sa biskupima-ratnicima Askelom i Absalomom ide u vojne ekspedicije protiv slovenskih Venda i uništava njihove paganske idole i hramove. Kralj Valdemar vladao je dvadesetšest godina i predvodio je svoju vojsku u dvadeset i osam bitaka u paganskim zemljama. Sahranjen je u Ringstedu. Njegov pohod na Vende, Rujan i Arkonu, kao što smo istakli, veleepno je opisao Sakso Gramatik, verovatno najznačajniji autor čitavog nordijskog podneblja tog vremena.

Knytlinga saga je oblikovana po modelu Istorije kraljeva Norveške pisca Snorija Sturlusona. Međutim, ova povest je neka vrsta nastavka Skjoldunga sage, budući da počinje povešću o bogu Odinu, a završava u vreme početka Knytlinga sage. Od ove druge povesti sačuvano je samo nekoliko fragmenata.

Ono zbog čega je saga o kralju Knutu, njegovim precima i potomcima, značajna za nas je svakako čija njenica da pominje šest slovenskih bogova sa ostrva Rujan: Svetovida („Svantaviz“), Crnoglava, boga Jasmunda Pizamara, kao i Rinvita, Turupida i Puruvita. Istoričari religije su oduvek imali veliki problem u vezi sa tumačenjem imena tri poslednja navedena boga, a ustaljeno je mišljenje da se verovatno radi o iskrivljenom izgovoru imena Rujevita, Porenuta i Porevita, koje pominje Sakso Gramatik. U sagi nailazimo ponovo na priču o ubistvu slavnog vojvode Niklota, ali on se ovde zove Mjuklat, a njegov sin Prislav u sagi se naziva Fridlig Mjuklatson. Za razliku od Saksa koji opisuje Fridliga (Prislava) kao arhizdajnika, onoga koji slavi smrt svoga oca, autor Knytlinga sage daje mnogo umereniji opis ove ličnosti; kada ugleda glavu oca nabijenu na kolac, Fridlig (Prislav) brizne u plač. Još jedan detalj iz Sage Knitlingovih potomaka je naučno zanimljiv: saga tvrdi da je Arkona pala na praznik Duhova. To pomera datum koji je na osnovu Helmoldove i Saksove hronike prihvaćen u nauci kao dan pada Arkone za oko dve nedelje ranije. Arkona je, prema navodima originala Saksa i Helmolda pala na Vidovdan, ali po islandskoj sagi pala je krajem maja, kada obično i pada praznik Duhova.

7.

Kao što čitalac već zna (na osnovu predgovora prvom izdanju i svih hronika u njemu), prevashodno su Saksonci i Danci bili odgovorni za uništenje slovenske paganske vere. Međutim, da bismo dobili ispravan istorijski uvid u prirodu ove fascinantne religiozne netrpeljivosti od strane pobjedničkog saveza, moramo se najpre vratiti malo unazad u vremenu i preispitati na koji način su sami Saksonci primili hrišćanstvo. Ovo istraživanje dovešće nas do potpunijeg i ispravnijeg zaključka u vezi sa problemom koji obrađujemo u ovoj knjizi.

Karlo Veliki bio je najčuveniji evropski vladar srednjeg veka (vladao je u periodu od 768. do 814). Ovaj, u toku najvećeg dela života nepismeni i okrutni franački vladar, kao što je poznato, 800. godine krunisao se za prvog cara u zapadnoj Evropi još od propasti Zapadnog rimskog carstva. (Karlova država zvanično se zvala „Sveto rimsko carstvo“, premda se ovde moramo setiti čuvene Volterove rečenice, koji kaže kako ta država „nije bila sveta, nije bila rimska, i nije bila carstvo“). Ovde ćemo ukratko razmotriti samo jedan aspekt njegove vladavine, naime njegove ratove protiv Saksonaca (koji su vođeni od 772. do 804. godine i završili se uvrštavanjem saksonskog naroda u carstvo, njegovim pokrštavanjem i utiranjem puta za stvaranje kasnije Otonske dinastije – o kojoj smo govorili u predgovorima prevoda nekoliko hronika koje smo uvrstili u drugo izdanje knjige.) Dakle, Karlovi ratovi protiv Saksonaca trajali su pune trideset i dve godine, i bili su prekidani primirjima koja su samo vodila u nove bitke.

Sve ono što će čitalac naći u hronikama koje opisuju nasilno pokrštavanje slovenskih naroda Pomeranije i Polablja, termini kao što su „đavolja vera“,

„tvrdoglavost u bezverju naroda“ i tome slično, kojim hrišćanski hroničari ne prestaju da opisuju vendski paganizam, nalazimo još pre toga, u Ajnhardovoj biografiji Karla Velikog, koja je nastala oko 830. godine i koja nije uvrštena u naš izbor hronika. Ali kod Ajnharda čitamo potpuno istovetnu priču kao i kod hroničara koji opisuju pokršćavanje Slovena, ispričanu iz ugla beskompromisnog agresivnog hrišćanstva. Iz tog ugla, tada još uvek paganski Saksonci bili su „nedokazani obmanjivači“, čiji su nehrišćanski običaji opravdavali svako korišćenje ogromne sile protiv njih. Naravno, kao i u slučaju Venda nekoliko vekova kasnije, niko od hroničara ne uzima u obzir njihov – paganski pogled na događaje: da su, naime, Franci, a posebno njihov kralj Karlo, bili ratoborni fanatici kojima je vladala nemilosrdna želja da nametnu svoju veru Saksoncima. I što je najvažnije: nema nikakvih naznaka ni u jednoj od hronika da su paganski Saksonci (kao uostalom i paganski Vendi u svim hronikama u ovoj knjizi) ikada i na bilo koji način pokušali da nametnu sopstvenu religiju svojim hrišćanskim suparnicima.

Još ranije, mnogo pre Karla Velikog hrišćanski misionari koji su bili aktivni u saksonskim i germanskim zemljama koristili su nasilne metode. Najpoznatiji primer je svakako Sveti Bonifacije, anglo-saksonski misionar, o kome je pisao njegov prijatelj Vilibald u životu nastalom između 754. i 768. godine, hrišćanski poslanik koji je sekirom srušio sveto drvo germansko-nordijskog boga Tora u selu Gajmar, u oblasti Hesija, godine 723. /koje se zvalo i *Donarovo drvo*, i koje je poput svetog drveta u Upsali koje opisuje Adam Bremenski – pogledati skolion 138. u našem prevodu – pred stavljalo mitski prototip velikog „drveta sveta“, koje se u nordijskoj mitologiji zvalo *Igdrasil* (Yggdrasil). Igdrasil je Kosmičko drvo koje predstavlja Univerzum, i povezuje tri kosmička nivoa: Nebo, Zemlju i Donji svet. Kod Saksonaca se zvalo i *Irmisul*. Ovo sveto stablo uništio je i Karlo Veliki 772. godine, kada je je njegova vojska načinila invaziju na saksonski gradić na reci Drimel. Uništavanja svetih drveta koja su za Saksonce bili prototipi Svetskog drveta jesu uistinu metafora za uništenje saksonskog naroda, imovine, društva i kulture.

Ali, stvari se nisu završile na tome. Jedan poseban događaj u toku ratova Karla Velikog ima za nas veliki istorijski značaj. Reč je o pokolju nad 4500 saksonskih pagana u oktobru 782. u Verdenu. Po naređenju Karla Velikog, a kao akt osвете jer su se pobunili protiv hristijanizacije i ubili nekolicinu Karlovih vojvoda u bici, svim tim „neznabošcima“ su posečene glave. Nakon toga, na zapovest Karla, proglašen je zakonik za Saksonce koji se zvao *Capitulatio de partibus Saxoniae* (Zapovesti u vezi sa Saksonijom). Član 8 ovog zakonika glasio je: „Neka svaki onaj pripadnik rase Saksonaca koji odsada želi da ostane nekršten i bude prezirao čin krštenja i bude želeo da ostane paganin, bude kažnjen smrću.“ /Munro, Dana Carleton, prev. (2004) *Selections from the Laws of Charles the Great*/.

Tokom IX i X stoleća vendski Sloveni i njihovi skandinavski susedi su prošli kroz paralelni, i u velikoj meri, zajednički razvoj. Od vremena Karla Velikog Vendi i Skandinavci bili su izloženi pokušajima podjarmljivanja. Zbog toga su ulazili u alijanse protiv Franaka i Saksonaca. Upravo su ove alijanse uzrok tolikih mnogobrojnih dinastičkih veza između vendskih i skandinavskih kraljevskih porodica,

o čemu svedoče mnogi natpisi na runama sačuvani do našeg doba. Ovaj deo Skandinavije koji je bio u neposrednom susedstvu sa vendskim i poljskim oblastima, u to vre me prošao je kroz fazu velikog ekonomskog razvoja i s njim, da kako, povezanim zajedničkim interesom u trgovini, čija je karakteristika bila multietnička saradnja. Posledica svega ovoga bio je grad, ponos baltičke paganske civilizacije toga vremena, slovenska metropola Vineta (poznata i kao Jumne, Jombsborg, Volin), najveća naseobina u Evropi toga vremena, koja je, nažalost, nestala bez traga. Ovde napominjemo da je sama činjenica da su paganski Sloveni imali najveći grad na kontinentu indirektan dokaz da su svakako bili pismeni i mnogo pre primanja hrišćanstva, jer nije bilo moguće organizovati metropolu bez toga. (Podsećamo na naš zaključak iz prvog izdanja o sigurnom postojanju slovenskih runa, koje su bile slične, ali i različite od skandinavskih runa. U međuvremenu saznali smo od našeg saradnika arheologa u Nemačkoj da je za Slovene bio karakterističan obli sistem runa, a za Skandinavce, nešto severnije, uglasti.)

Zbog svega navedenog, Vendi i Danci su bili izloženi delanju hrišćanskih misija koje su slali zavidljivi monasi otonskog kraljevstva (s Ansgarom na čelu), a čije je središte svakako bilo manastir Korvej u Vestfaliji. Od sredine X veka hrišćanska misija nemačkog kraljevstva nastojala je da proširi granice svoga uticaja van onih koje su nasledili od Franačkog carstva (ili „Svetog rimskog carstva“). Oko 988. godine odigrao se i događaj fatalan za budućnost paganskih Venda; Danci i Poljaci su istovremeno priznali papsku vlast i primili novu veru.

Godine 1144. muslimani su osvojili provinciju Edesu u Svetoj zemlji. To je izazvalo šok u katoličkoj Evropi (jer je Edesa bila jedna od teritorija na kojima su se krstaši utvrdili nakon Prvog krstaškog rata, 1096-1099). Zato je Papa Eugen III krajem 1145. izdao bulu za drugi krstaški rat, koja se zvala *Quantum praedecessores* („Koliko i njegovi predhodnici“), po prvim rečima u njoj. Ključna ličnost za propovedanje rata među velikašima Francuske i Nemačke bio je već pomenuti Bernar od Klervoa. Ovaj katolički svetac, poznat i po tome što je zaštitio Jevreje u dolini Rajne, koji su se našli na udaru drugih propovednika krstaškog rata jer nisu hteli da u željenoj meri finansiraju ovaj pohod, bio je i glasoviti pesnik i pisac, poznat po stihovima o Devi Mariji, o Bogu, veri, žitijama raznih svetaca itd. /Zanimljivo je napomenuti da je Bernar od Klervoa bio toliko poznat u srednjem veku, da ga je Dante Aligijeri svrstao u svoju Božansku komediju, kao poslednjeg vodiča Dantea u raj (Paradiso, cantos XXXI–XXXIII), počast koja je bila zasnovana na Bernarovom kontemplativnom misticizmu, elokvenciji, a naročito njegovoj odanosti Mariji/. Papa Pije XII, koji je bio papa od 1691. do 1699, dakle i u toku Drugog svetskog rata, kada je katolička crkva organizovala događaje od posebne važnosti za istoriju balkanskih Srba, proglasio je Bernara od Klervoa „Poslednjim od otaca crkve“, u papskoj poslanici upućenoj svim biskupima, pod nazivom *Doctor Mellifluus*, objavljenoj u crkvi Svetog Petra u Rimu, 24. maja 1953, prim. aut.). S obzirom da je jedan deo nemačkih prinčeva radije hteo da se bori protiv svojih paganskih suseda Venda, 11. aprila 1147. papa Eugen III je izdao novu bulu, *Divini dispensatione* („Božansko providenje“), koja je označila početak borbe protiv Slovena na severu s namerom da

im se nametne hrišćanstvo. Papa je u buli izjednačio Vende sa muslimanima na Bliskom istoku i sa Saracenicima u Španiji. Bila je to u njegovim očima ista bitka koja se vodila na tri fronta. Bernar je ideološki razradio papinu misao; po njegovim rečima, radilo se o večnoj bici Boga protiv đavola. Đavo, uplašen zbog krstaškog pohoda u Svetoj zemlji, pokrenuo je paganske Vende. Stoga su istovremeni ratovi u Palestini, u Španiji protiv Saracena i na severu Evrope protiv Venda, bila „tri fronta istog rata Boga protiv đavola“.

Bernar od Klervoa

Za Bernara od Klervoa krstaški ratovi koje je propagirao bili su duhovna vežba u istoj meri u kojoj su bili i vojna. Ali da li je ideja da u krstaški rat može da se ide i u druge zemlje osim Palestine bila revolucionarna? Odgovor je negativan. Razne pape su, počev od 1100. godine, već bili nudili oprostaj grehova za sve one vojvode od Katalonije i Španije koji su pristali da se na njihov poziv bore protiv Saracena, ili protiv drugih papinih neprijatelja, poput Rudera II Sicilijanskog.

Ono gde je, međutim, ležala novina u vezi sa krstaškom vojnom na Vende jeste u ratnom cilju. Prvi put u istoriji, crkva nije išla u rat samo da bi pobedila hrišćanske neprijatelje. Prvi put, cilj je bio da se jedan narod pokrsti. Vendski krstaški rat iz 1147. stoga je bio prvi misionarski krstaški pohod. Katolička crkva stvorila je novi tip krstaškog rata – rat radi pokršćavanja nekatolika. Prve žrtve ovog novog tipa rata bili su Vendi, tj. onaj deo njih koji već nije bio pokršten (valja proučiti hronologiju pokršćavanja Venda Pomeranije i Polablja u našim hronikama.) Ovde treba dodati da se u to vreme puko postojanje paganskog naroda na istaknutom mestu evropskog kontinenta doživljavalo kao velika sramota za crkvu. S druge strane, uočavamo da su paganski Vendi bili ponosni na svoju religiju, i otud je jačina otpora bila toliko snažna da to ne prestaje da iznenađuje istoričare do dana današnjeg. Napomenimo i ovo: krstaški rat na Vende iz 1147. smatra se, u istoriji, početkom posebne ere koja se u istoriji naziva Baltičkim krstaškim ratovima ili Severnim krstaškim ratovima. Oni će se voditi protiv paganskih Venda - Lužičkih Srba i Obodrita, a proširiće se i na druge narode istočnog Baltika: Livonce, Fince, Estonce, stare Pruse i Litvance, između ostalih. Još jedan poznati pohod koji istorijski pripada Baltičkim krstaškim ratovima je pohod Nemaca, Danaca i tevtonskih vitezova na

jedinu nepagansku teritoriju u okviru ovih ratova: čuveni napad na pravoslavnu Rusiju, koji se završio porazom krstaša u bici na Čudskom jezeru, protiv Aleksandra Nevskog, 5. aprila 1242. godine. Narodi koji su učestvovali na strani katoličke crkve u ovim ratovima bili su Danci, Nemci i Šveđani, a za poražene narode ovi pohodi su značili ne samo poraz, pokršćavanje, vojnu okupaciju, već i u nekim slučajevima – potpuno fizičko istrebljenje.

Vratimo se na priču o papi i svetom Bernaru. Papa Eugen III je insistirao da Vendi moraju biti preobraćeni. Međutim, ključno u našoj priči jeste to da je Bernar preuzeo na sebe da sasvim pooštri ton u odnosu na papu, i pozove, kao što smo naveli u predgovoru za prvo izdanje knjige, na „uništenje religije ili samog tog vendskog naroda“. U istom pismu koje smo citirali, Bernar je još jednom spomenuo reč „iskorenjivanje“, tj. „potpuno fizičko uništenje“. Citiramo: „U Frankfurtu je hrišćanska sila naoružana protiv njih (Venda), i mi smo uzeli krst u svoje ruke, da bismo ove narode potpuno iskorenili (uništili) ili nepobitno pokrstili“ (Pismo 457, str. 466. Džejmsovog izdanja). Za Bernara nije bilo srednjeg puta. Savremeni istoričari i dalje vode veliku debatu u vezi sa tim citatima iz Bernarovih pisama jer ne mogu da ih uklope u poželjnu sliku o ovom svecu. Nasilno pokršćavanje je bilo isključeno prema crkvenom pravu i teologiji. Istinsko preobraćenje može biti samo dobrovoljno – o tome je pisao Sveti Avgustrin već oko 400. godine. I niko u srednjem veku to nije poricao.

Da li je Bernar sledio crkvenu liniju, ili su njegove instrukcije, potpuno svesno načinjene, išle u sukob sa crkvenim pravom?

Još je Avgustin definisao da se preobraćanje pagana mora vršiti i dešavati na jedino dopušteni način – po slobodnoj volji (kao u njegovom slučaju). Nasuprot tome, nasilje je bilo dozvoljeno protiv jeretika, kao što su katari, koji su ugrožavali crkveni autoritet, i sami, svesno, odrekli crkve. Protiv njih su bila dozvoljena sva sredstva. Ovo pravilo, međutim, nikad pre 1147. nije važilo za pagane.

Ali, u praksi, nasilno pokršćavanje je počelo sa Karlom Velikim, kao što smo već naveli. U slučaju Bernara od Klervoa teško je proceniti da li mu je bilo važnije da se Vendi pokrste ili da se poubijaju. Ključ za razumevanje dveju Bernarovih rečenica u kojima poziva na uništenje ili pokršćavanje Venda je u latinskoj reči „natio“ koju koristi za njih. *Natio* znači narod, pleme, ali u latinskim izdanjima Starog zaveta ova reč se koristi da označi paganska plemena koja su Izrailjčani napadali uz Božji blagoslov. Bernar je ciljao upravo na to. Ključ za razumevanje apsolutne beskompromisnosti i nedostatka svakog saosećanja prema Vendima kod Bernara od Klervoa leže u sličnim primerima koji stoje na početku Starog zaveta. Ipak, kao što vidimo, Bernarov poziv na uništenje Venda je prvi takav slučaj u istoriji katoličke crkve. On će kasnije biti korišćen mnogo puta od strane crkve. Novina kod Bernara u odnosu na Stari zavet je u tome što je on u Vendima video „đavolova sredstva“. Zanimljivo je poređenje Bernarovog odnosa prema Jevrejima u odnosu na paganske Vende. U drugom pismu, Bernar piše da se Jevreji ne smeju uništavati jer oni, po ovom značajnom svecu katoličanstva, samim svojim postojanjem podsećaju hrišćane

na mučeništvo Isusa Hrista, i zbog toga što postoji proročanstvo da će se pokrstiti „u poslednja vremena.“

Često se može čuti argument da je pravoslavlje, navodno, bilo manje brutalno u uništenju slovenske religije i da su u pravoslavnim običajima sačuvani mnogi elementi slovenske izvorne religioznosti, koji nisu baštinjeni kod pokatoličenih Slovena. Mi ovde moramo da stavimo protivargumenat; svako ko je proučavao izvore o slovenskoj religiji uviđa da je daleko više toga sačuvano kod Germana (ili Franaka) – katolika, nego kod istočnih Romeja, takozvanih „Vizantinaca“. Arogancija vizantinskih hroničara bila je uistinu ogromna i odgovarala je realnoj političkoj i materijalnoj moći koju su posedovali u vreme kada su mogli nešto da saznaju o slovenskoj religiji. Jedini grčki (romejski) izvor koji uopšte pominje nešto o slovenskom paganizmu je Prokopije, i to u dve rečenice. Međutim, i ovaj, jedan-jedini izvor je po mišljenju najčuvanijih slavista poput Briknera, skoro sasvim naučno bezvredan. Svaka njegova tvrdnja o slovenskoj religiji je netačna ili nebitna, osim opaske da su Sloveni verovali u rečne nimfe. Ovde moramo da dodamo i da pronađeni temelji Svetovidovog hrama na Pešteru u Srbiji iz 2013, koji po mišljenju arheologa potiču iz IX-X veka samo potvrđuju naš skepticizam prema navodnoj romejskoj većoj toleranciji u vezi sa slovenskim paganima. Istina je izgleda sasvim suprotna; iako je vera starih Slovena bila vekovima prisutna na njihovim i susednim teritorijama, oni nam uistinu nisu ostavili nikakva svedočanstva o njoj, što se ne može reći za saksonske i skandinavske hroničare, koji su nam uprkos svojoj neprikrivenoj hrišćanskoj netrpeljivosti, predložili bar toliko materijala da danas znamo kako su glavni slovenski bogovi izgledali, kako su se zvali i na šta su ličili bar neki od rituala. Ovde, doduše, moramo napraviti ogradu između grčkih i ruskih pravoslavnih izvora o slovenskom paganizmu, jer za razliku od prvih – koji gotovo ne postoje, kod Rusa bar imamo Nestorovu hroniku i neke druge izvore koji su sačuvali izvesne podatke o našoj temi.

Dodajmo još i to da se, sudeći po onome što znamo o prirodi vizantijsko-slovenskih ratova u ovom delu Evrope, samo može naslutiti brutalnost kojom su Romeji uništavali slovenski paganizam i slovenske paganske hramove na Balkanu. Sama činjenica da se Nemanjin sin zvao Rastko, pre nego što će postati Sava, dakle imenom koje potiče od reči „hrast“, za koje na osnovu naših hronika znamo da je bilo sveto u slovenskom paganizmu, pokazuje da je paganizam bio dominantan među Srbima još i tada, krajem XII veka, i da prava istorija hrišćanstva na našim prostorima gotovo izvesno počinje tek sa pomenutim Rastkom Nemanjićem, a nikako ranije, kako više sluti nego što tvrdi zvanična historiografija.

8.

U naše doba ime Vend je sinonim za ime Lužičkih Srba, ili „Sorba“ kako ih zovu Nemci. Međutim, mi ne znamo od kog trenutka je nastala ova situacija. Postoje čak mišljenja da su Vendi i severni Srbi oduvek bili jedno te isto: međutim, pažljivim čitanjem naših hronika, mi nigde ne nailazimo na ovaj podatak. Sorbi, koji sebe zovu

Srbi, samo su jedno od mnogobrojnih plemena koja su sačinjavala veliki narod Venda. U nekom trenutku u istoriji te reči su postale sinonim; najverovatniji razlog za to je puka činjenica da su od svih Venda na teritoriji Nemačke samo Lužički Srbi opstali do savremenog doba.

Situacija sa Vendima je, međutim, komplikovana. Ime Vend je preživelo do dana današnjeg u finskim jezicima; začuđujuće, njime se opisuju Rusi (finski: *Venäjä*, estonski *Vene*, karelski *Veneä*, znače Rusija). U srednjem veku je Mješko I, koji se pominje u našim hronikama, i koji je bio prvi istorijski vladar Poljske, nazivan na staronordijskom „Vindakonungr“, ili „kralj Ven da“. Prema tome, vidimo da je ime Vend korišćeno za većinu slovenskih naroda (uključujući Čehe, prema dr Jošku Šavliju), ali je u nauci ipak uobičajeno da se koristi kao naziv za slovenska plemena Polablja.

Tema ove knjige nije istorija Sorba, ili Lužičkih Srba, već paganska religija slovenskih naroda zvanih Vendi. Ipak, recimo ukratko i ovo: postoje podeljena mišljenja u nauci o severnim Srbima. Po jednoj teoriji, koju promovise Cambridge Medieval History (Helmold, Tchan, str. 45), Avari su presekli karpatske Srbe na južne (Srbija i Crna Gora) i severne, koje su vodili Samo i Dervan u VII veku. Po drugoj, svi Srbi potiču od Lužičkih Srba. Nemamo nameru da se upuštamo u ovu raspravu. Želimo samo da primetimo da postoje jake indicije da su balkanski Srbi potomci severnih. Ovo naročito važi za prostor današnje Crne Gore. Ovde prilažemo mapu toponima vendskih teritorija, to jest teritorija baltičkih Slovena, koju je načinila Hana Skalova iz Čehoslovačke akademije nauka i umetnosti, šezdesetih godina XX veka. Čitalac koji nije upućen u ovu tematiku svakako mora biti iznenađen ovom mapom, jer na njoj nalazimo mnogobrojne toponime na Baltiku, koji kasnije postoje samo na teritoriji Zete, crnogorskog primorja i crnogorskih brda, tj. u današnjoj Crnoj Gori. Ističemo najvažnije: Podgorica, Cetinje, Ostrog, Cetinjsko polje, Plav(a), Gusinje, Žabljak, Moračani, Paštrovići, Njegoš(ć), Piva, Ribnica, Krašići itd. (Neka nam čitaoci iz kasnijih, nadamo se normalnijih, vremena ne zamere, ali u trenutku dok pišemo ovu knjigu, u samoj današnjoj, nezavisnoj državi Crnoj Gori kolaju izvesne „naučne“ teorije koje nastoje da dokažu da današnji Crnogorci ne samo da nisu srpskog porekla, nego nisu ni slovenskog, i ove teorije dobijaju značajniju medijsku pažnju nego dela koja su zasnovana na istorijskim činjenicama i na naučnim principima, poput našeg. Stoga se nadamo da će čitaoci shvatiti u kojoj meri priložena mapa Hane Skalove u trenutku pisanja ove knjige nosi u sebi – pored svega ostalog ili uprkos svemu ostalom – i dozu zdravog, naučno zasnovanog humora.)

U toku rada na drugom izdanju *Pada Arkone*, došla mi je u ruke jedna tužna knjiga – posvećena patriotskim pesmama Lužičkih Srba. To je, dakle, rasprava o pesnicima tog prostora, čiji naslov ne znam, niti ime autora, jer knjiga nema korica, niti zadnje strane. Nema ni godinu izdanja, ona je sine anno, sine topographi, sine auctorem, ali po tekstu sudim da je objavljena oko 1930, možda malo kasnije. Ali opet ranije od 1933. kada Hitler dolazi na vlast. Naporedo s antisemitskim zakonima, o kojima zna čitav svet, bili su doneseni i antisrpski, tj antislovenski zakoni, o kojima

skoro niko ne zna ništa. Onaj ko bi se u javnoj komunikaciji služio lužičkosrpskim jezikom mogao je da bude osuđen na smrtnu kaznu. Knjiga je štampana ćirilicom, verovatno u Beogradu ili Novom Sadu.

Mapa slovenskih toponima Vandalije tj. istočne Nemačke Hane Skalove. Izvor: Carantha.com, Dr. Joško Šavli, Slovenija.

Lužički Srbi smatraju Srbe na jugu, u Srbiji, svojom braćom. Pesnik Jan Skala, u knjizi Srjodki (Mrvice) ima pesmu koju upućuje Srbima na Balkanu. „Braćo na jugu!“ – peva on. „Zar nema kod vas srca i duše koja bi pogledala na sever gde se na tuđinskom moru bori šačica bednih ljudi? Braćo! Pakleno nasilje pritiskuje nas i ubija, pije nam krv iz žila, oduzima nam snagu, već hiljadu godina proždire nas pakleni đavo. Braćo na jugu! Zar nema kod vas srca i duše koja bi htela da nam pomogne, kad nas je sila strašnih dželata osudila na smrt? Braćo, strašan je stari protivnik Slovena! Na kolenima moli vas cela srpska zemlja: Sloveni na svetu: smilujte se na nas“.

Ali, lamentacija o tužnoj sudbini Srba i ustrajavanju da se to bude i ostane po svaku cenu traje već duže od dvesta godina. Prvi srpski književnici bili su sveštenici-evangelisti (luterani) i katolički sveštenici srpskog porekla koji su propovedali u Gornjoj i Donjoj Lužici. Prvi srpski novinar, Jan Dejka, bio je, međutim, po zanimanju tesar, čovek iz naroda, koji je mnogo putovao po svetu (1810. godine pruske ga vlasti hapse kao francuskog špijuna). U časopisu *Srpski Povedar a Kurjer* (Srpski pripovedač i vesnik) on nastoji da probudi narodni duh i peva:

„Tak zelen, kćej, rosć našich Serbow syla,
njech k wjeselu syn zaso synej spewa:
Ach, wutwar wšak so wysoko,
o Serbowstwo!“

(Tako zelena, širi se i napreduj naših Srba snago,
da radosno može sin sinu da zapeva:
Ah, diži se visoko,
o srpstvo!)

U okviru Narodnog preporoda, neku deceniju kasnije dela najveći pesnik tog vremena Handrij Zejler. On svoje srpstvo širi na slovenstvo: u mladosti su njegove duhovne vođe Poljak Andrej Kuharski i Srbin Sima Milutinović Sarajlija (koji u Drezdenu, da ne zaboravimo, objavljuje posle Vukovih zbirki narodnih pesama najzačajniju pesmaricu tog pesništva kod nas; Vuk, međutim, nije uvažavao Sarajliju i nazivao ga je „maniti (mahnuti) Simo“; Gete – s druge strane – prikazuje jednu Siminu knjigu u svom časopisu).

Srpskom društvu u Lipsku Zejler peva: „Kakvim rečima treba da vam se obratim, vi Srbi i braćo! Sa željom da vlada ljubav u Vašem društvu i da ono bude čvrsto! Proslavljajmo prošlost, prošlost starih srpskih vremena! To nam pristoji, to je narodno, to će nam duh i moć osvežiti, ojačati, razveseliti, zapaliti to naše srpstvo. Stanimo na lužičke ravnice, pogledajmo u sivu prošlost! Pođimo do Črnoboha, Hromadnika, Prašice, stupimo na srpska Hrodišća tamnog vremena i na grobove naših očeva koji su pali u ratovima“.

Često se citiraju Zejlerovi stihovi: „Tama i mrak navalili su na srpstvo na sve četiri strane. Srpski brod plovi bez pravca, a nemački je krmanoš na njemu“.

(Stihovi zvuče nekako nelagodno poznato, kao da su napisani u naše vreme, a ne 1830.)

Zejlerova pesma *Moja Lužica* je i danas poluzvanična narodna himna Lužičkih Srba koja se peva u svečanim prilikama. Prva strofa glasi:

„Rjana Lužica,
Sprawna, pšecelna,
Mojich serbskich wotcow kraj,
Mojih zbožnich sonov raj,
Swjate su mi twoje hona!“

(Rujna Lužica,
ispravna, prijateljska,
mojih srpskih očeva kraju,
mojih pobožnih snova raju,
svete su mi tvoje brazde.)

U drugoj pesmi on se pita gde je srpska otadžbina. I odgovara kao pansloven, dakle, u duhu probuđene nacionalne svesti, čiji je žar tako žestoko raspirila Francuska

revolucija. Da li je to Saksonija i Brandeburg, gde hući Laba i udružuje se s njom Spreva (reka Špre), da li su srpska otadžbina Pomeranija i Litvanija? I daje odgovor: ona mora biti veća. Potom pita da li su srpska otadžbina Češka i Moravska, da li je to viteška Poljska, da li Ilirija i Dalmacija, i stari Dubrovnik, da li su to Slavonija i Srbija, „koja ima isto ime s Lužičkim Srbima“, i gde „sedi Miloš na svojem kraljevskom prestolu“ (to bi morao biti knez Miloš, koji, naravno, nije kralj, ali će njegov bratanac to biti u bliskoj budućnosti); da li je to beskrajna Rusija „koja zauzima trećinu naše zemlje i gde ne zalazi Sunce“? Na sva ova pitanja pesnik odgovara da srpska otadžbina mora biti veća. U poslednjoj strofi će izreći: od Labe do Dunava, od Crnog do Ledenog mora, od Baltičkog mora do Kamčatke, sve to je velika srpska otadžbina.

Pansloven Zejler samo tačno nabroja prostore u kojima su živeli, i još žive, slovenski narodi, koje drugi nastoje da prignječe, smanje ili unište. („Prošao sam širom srpske zemlje i video kako se srpstvo bori sa smrću i propada.“)

Na više od 160 strana analitičar navodi i tumači patriotske pesme Lužičkih Srba: Mihajlo Domaška, Kristijan Kulman, Kristijan Boguver Pful, Jan Boguver Mučnik, Jan Radiber Vjela, Jakub Buk, Miklauh Ciž, Jakub Kučank, Petar Mlonk, Jan Arnošt Smoler, Mihajlo Hornik, Jan Česla, Karlo Avgust Fidler, Handrij Duč, Handrij Šala, Mihajlo Rola, Jurij Kubaš i mnogi drugi. Svi oni pevaju o svom srpstvu, vatreni su Srbi, čitavog svog veka brane svoj narod od germanizacije itd. itd. Najveći među njima je Jakub Bart Čišinski. Zanimljivo je da su se dva rođena Nemca „posrbili“; budući sveštenici koji su propovedali po Lužici oni su prihvatili srpski jezik kao svoj i Lužičke Srbe kao svoj narod. (Uzged: tako je „južni“ Srbin postao – na neki način – i Gerhard Gezeman, koji je toliko značajnih stvari uradio u Beogradu do 1941. godine. Ali tada u Srbiju dolaze trupe Adolfa Hitlera koji je svojim poznatim metodama zapušio usta istinskom srbofilu Gezemanu, i obesmislio celokupno njegovo životno delo. Postiđen onim što su njegovi sunarodnici uradili na Balkanu, Gezeman odlazi posle 1944. godine u Švajcarsku gde živi još neko vreme, radi veoma malo i ubrzo tamo i umire.)

Čišinski peva: „Pre će molitva odjeknuti iz pakla, pre će se Bog pokloniti đavolu, nego što će srpstvo usahnuti u mom srcu, nego što ću ja biti neveran srpstvu“.

Utisak koji knjiga ostavlja je melanholično-mučan. Iako svi pesnici iz petnih žila pevaju o svom narodu, vole svoj narod, hvale njegove lepe običaje, osobine, vrline, krajeve Gornje i Donje Lužice – sve ono za šta su se borili (ne preteći nikome, jer su u manji ni, i vazda pritisnuti većinom), sve ono u šta su se kleli – pregazilo je vreme i vetar je zameo svaki trag njihovih stopa na pesku evropske istorije. Danas su Lužički Srbi zanemarljiva nacionalna manjina, od nekoliko desetina hiljada pripadnika.

Postoji kontinuitet između naređenja saksonskog vladara Guncelina, zapovednika tvrđave u Šverinu iz 13. glave Druge knjige Helmoldove hronike da se ubije svaki Vend koji se naoružan zatekne u polju i smrtne kazne nacističkog režima za svakog onog ko govori (lužičko)srpski jezik. I onoga što se dešava danas.

Koliko se Vendi tj. Lužički Srbi smatraju Srbima, možda najbolje svedoči primer Pavla Jurišića Šturma, koji je, iako Vend, smatrao sebe Srbinom i ostvario blistavu karijeru kao srpski vojni komandant u Prvom svetskom ratu. Rođen u lužičkosrpskom gradu Gerlicu, najistočnijoj tački Nemačke, Paul Šurm je bio vodnik pruske armije u francusko-pruskom ratu 1870-71. u kojem je odlikovan Ordenom gvozdenog krsta. Nakon toga, 1876, sa titulom poručnika, i zajedno sa svojim bratom Evgenijem koji je imao istu titulu, u tada najslavnijoj vojsci Evrope – pruskoj, došao je u Srbiju, promenio ime u Pavle Jurišić i učestvovao kao oficir u svih sedam srpskih ratova u narednih pola veka, zaključno sa Prvim svetskim ratom. Učestvovao je u Slivničkoj bici, Kumanovskoj, bitkama na Ceru i Kolubari, kao i u borbama na Solunskom frontu. Kao komandant Treće srpske armije doživeo je da se u Prvom svetskom ratu bori protiv nemačkih i pruskih armija kojima je komandovao njegov nekadašnji klasni drug iz oficirske škole i ratni drug iz francusko-pruskog rata feldmaršal Makenzen. Nekom igrom slučaja, iz nepoznatih razloga, nije dobio titulu vojvode, iako se svi ozbiljni savremeni istoričari slažu u oceni da je on taj čin u punoj meri zaslužio. Pavle Jurišić Šurm se smatra jednim od najvećih vojskovođa Prvog svetskog rata i celokupne srpske ratne istorije. Možda najdirljivija priča o lužičko-srpskoj porodici Paula Šturma je ona o Petru, mlađem sinu njegovog rođenog brata Evgenija Šturma, koji je takođe došao iz Lužica u južnu (balkansku) Srbiju. Nakon aprilskog sloma 1941, Petar Jurišić se pridružio JVO Draže Mihajlovića. Kada ga je Gestapo 1943. uhvatio, prema pričama svedoka, bilo mu je ponuđeno da bude oslobođen i da živi u kućnom pritvoru, jer je bio „nemačkog porekla“, ali je nećak velikog Pavla Jurišića Šturma ovo odbio rekavši da je on – „srpski oficir“. Nakon toga je streljan.

Zato samo sa žaljenjem možemo da konstatujemo koliko je u južnoj (balkanskoj) Srbiji nepoznata Severna (lužička) Srbija, i do koje mere čak i mnogobrojni naši istoričari ne posvećuju dovoljno pažnje činjenici da se današnji Vendi ili Lužički Srbi smatraju Srbima. Nadamo se da će naša knjiga makar malo doprineti da se ubuduće više pažnje posveti vezama između dva dela istorijski istog naroda.

Recimo još i to da su slovenske teritorije u VII i VIII veku, zapravo sve do dolaska Mađara u Panoniju krajem IX stoleća, bile povezane (o čemu svedoči i mapa koju prilažemo na kraju knjige). Između severnih i južnih Srba nalazile su se: Blatno Kneževstvo, sa sedištem u Blatnom gradu na Blatnom jezeru (koje je kasnije mađarizovano u Balaton), Nitranska kneževina iz VIII veka i Moravija. Sve ove zemlje su bile slovenske i paganske mada je prvi hristijanizovani Sloven na ovom području bio knez Pribina 823. godine, a hristijanizacija je poprimila veće razmere tek kada su navedene teritorije između severnih i južnih Srba, tj. Sorba i Srba, bile ujedinjene u Velikomoravsku kneževinu. Najznačajniji vladar ove zemlje bio je Rastislav, koji se proglasio kraljem 860. godine i dve godine kasnije pozvao vizantinskog cara Mihajla III da mu pošalje sveštenike koji će širiti hrišćanstvo na slovenskom jeziku. Time je počela druga misija Ćirila i Metodija među Slovenima. Godine 900, međutim, Mađari su definitivno našli svoju novu zemlju u Panoniji,

uništiti Velikomoravsko kneževstvo i geografski presekli jednom za svagda južne Slovene od zapadnih.